

Д-р Кирил Темков

ЕТИКА

за VII разред
деветогодишњег основног образовања

2020

Аутор:
Проф:д-р Кирил Темков

Рецензенти:
Доц. д-р Светлана Камџијаш
М-р Гордана Никчевска
Душанка Голубовић-Нешовска

Уредник
Александар Темков

Превела
Даниела Миладиновић

Корица
Диме Темков, академски графичар

Издавач:
Министарство просвете и науке
ул.Св. Кирил и Методиј бр.54
Скопје, Република Северна Македонија
Штампа:
Полиестердеј ДООЕЛ, Скопје
Тираж: 1

Решењем Министарства за образовање и науку Републике Македоније бр. 2-4100/1 од
06. 07. 2010. одобрава се употреба овог уџбеника

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3.016:17(075.2)=163.41

ТЕМКОВ, Кирил

Етика за VII разред деветгодишњег основног образовања / Кирил
Темков. - Скопје : Министарство просвете и науке Републике Северне Македоније , 2020. - 68 стр. :
илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-226-812-5

COBISS.MK-ID 51522821

Драга омладино,

Ово је УЏБЕНИК ИЗ ЕТИКЕ, која учи људе шта је Добро и шта је Зло. За човека је најбоље да чини добро, а да избегава зло. Због тога се деца још од најмањих ногу уче како да се понашају правилно. Ако човек чини добро, и њему ќе бити добро и биће добро и људима око њега. Ако човек мисли зло и чини нешто лоше, тада ќе и њему бити зло, а биће тешко и људима са којима долази у додир.

У предмету Етика се учи зашто и како људи треба правилно да поступају и шта је то што никада не треба да чине. У уџбенику се дају директни савети и износе се моралне норме које треба да се следе. Такође, објашњава се морал и циљеви одговарајуће понашања у различитим ситуацијама и областима, различитим вежбама и потсећањима, као и примерима, који говоре поучно које је човеково понашање добро.

Књига има три дела - (1) о етици и моралу, (2) о општим етичким вредностима свих људи и (3) о суштини и врстама доброг понашања. Ми желимо да млади добро усвоје етику, како би били добри људи и да чине добро свима, да пазе на себе и на здравље, да чувају Природу и да знају да извршавају моралне обавезе и да решавају морална питања са којима ќе се сретати у животу и послу.

У првом делу уџбеника ЕТИКА И МОРАЛ говоримо о науци о моралу и поступцима који се код људи оцењују као добри или лоши и према којима вреднујемо људе са којима се среќемо.

Такође, ту се учи како треба да се направи етички избор између добра и зла какву ќе нам корист донети правилно етичко опредељење.

Тиме се посебно истиче учење најпознатијег македонског етичара Свети Климента Охридског, као основа за нашу етику. Поред оснивања школа и давања поука људима из свих области, овај наш најчувенији предак је подучавао наше старе како да се понашају морално, а то је и данас за нас од великог значаја.

ЕТИКА И МОРАЛ

ШТА ЈЕ ЕТИКА

Свуда у свету се данас много говори о етици. Тако је и у нашој земљи. Укоравају оне који си лоши и не поступају морално, кажу им да немају етику. А оне који су часни, вредни и помажу људима, оцењују као добре, односно прате етику. За оне који мисле зло и чине насиље, сматрају да су изгубили етику. За младе у свим земљама се уводи етичко образовање (као ово учење Етика) и тражи се да науче основне етичке вредности и норме, како би могли да бране и спроводе етику.

Етика је једно од најзначајнијих, напотребнијих и најкориснијих људских дела. Она говори о добрим циљевима и добрим делима човека.

Зашто су они битни? Они су увек битни, јер је боље да се чини добро и да се живи у добру и у миру, са корисним делима и у слози, без страхова и без вређања других-него да се следи зло, да се поступа лоше, да се некоме наноси бол или да неко некога повређује. Данас је то још важније, јер има много људи на свету и њихови конфликти носе јаке негативне последице, а има и веома много јаког оружја, оруђа и хемијских препарата, који могу да нанесу велике штете. И Природа је повређена. Због тога се од људи тражи да чине добро, а не зло, да се освесте, да размишљају са жељом да буде добро свакоме и да поступају правилно. Уједињавање савременог света, које је сваког дана све дубље, може да да добре резултате само ако људи пазе шта раде и ако желе само добро другим људима и Природи

ДОБРО

**Је оно што је позитивно,
допада се, корисно је,
бира се и предлаже,
треба да се уради.**

Добро је ако има љубави, ако се ради, ако се има разумевања, ако се помаже, ако се даје, ако се поштују људи и живи се у миру са осталима.

ЗЛО

**Је оно што је негативно,
не допада се, није корисно,
одбаца се и избегава,
не сме да уради.**

Зло је ако се мрзи, ако се имам мржња, ако се нема разумевања, ако се не помаже, ако се не дели са другима, ако се не поштују људи и ако се живи у сукобу са осталима.

Етика говори о томе шта је је добро, а шта зло. Она показује шта је добро, а шта лоше у животу, у свим областима - у послу, у породици, у односима између људи, о различитим циљевима и поступцима човека. У свим нештима нешто је добро, а нешто лоше. Оно што је добро, се воли, оно што је зло се не воли и треба да се избегава.

**ЕТИКА - ПРАТИ ДОБРО!
ИЗБЕГАВА ЗЛО!**

Етика показује човеку прави пут у животу, онај правац који треба стално да следимо и да пазимо да не скренемо са њега.

Етика инсистира да треба да будемо марљиви, да пазимо и да бринемо, да имамо љубав и да помажемо. Етика показује оно што је најважније, што за човека треба да буде прво. А то је да се сматра моралним бићем, да чини најбоље, да буде задовољан/задовољна својим понашањем, биће које ће сви ценити, волети и поштовати јер поступа морално.

Етика је НАУКА О МОРАЛУ, о људском познавању Доброг и Зла и о људском деловању које следи Добро и избегава Зло. Тако живимо правилно и унапређујемо живљење, постајемо праве личности, блиске свима, а пре свега пријатељи сами себи. То је циљ свих добрих људи.

Етика помаже да људи пронађу прави пут у животу и, ако треба да се поправе. Њена правила се зову моралне норме. Са добром етиком живота и односи међу људима постају добри и има прогреса. Етика је нешто позитивно, док супротно - помисао и прављење зла, неотказивање од зла - увек је нешто негативно. Због тога је етика једна од првих и најважнијих наука и делатности. Свако мора да научи да препозна супротности Добра и Зла и да направи прави избор - да следи оно што је добро и да избегава оно што је зло. Етичко образовање је саставни део изградње зреле, слободне и одговорне личности. Етичким знањем човек бира прави пут у животу, ради добро, чува животну средину и правилно се односи према људима.

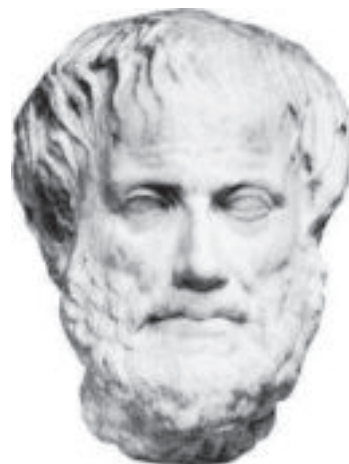
МЕРА

Тачна димензија, добра, мудро опредељење; сагледање и правилно оцењивање потреба, циљева, дејстава и последица и једна од најзначајнијих моралних вредности; за Аристотела умереност је идеалан етички поступак (супр. неумереност, немање мере)

**ГЛАВНИ
ЕТИЧКИ
ПОЈМОВИ**

ЕТИКА И МОРАЛ

Реч етика је створио филозоф Аристотел (384 - 322 пре наше ере), који је био учитељ Александра Македонског. Аристотел је означио као етичке оне намере и поступке који су брижно процењени, лепо замишљени, правилни, који су „најбољи,, Тада људи поступају правом мером. Етика говори о таквим одличним опредељењима и делима - која су веома потребна, јер су основа доброг морала.

ДОБРО ЈЕ ЦИЉ СВЕГА ШТО ПОСТОЈИ И СВАКЕ ДЕЛТНОСТИ

Аристотел

Како би коментарисали ову мисао филозофа Аристотела?

✓ ТРЕБА

- + Да се воли етиката!
- + Да се чини добро!
- + Да се помаже другом!
- + Да се буде миран и толерантан!

✗ НЕ ТРЕБА

- Да се избегава етика!
- Да се чини зло!
- Да се понижава други!
- Да се буде насилан!

Размисли о овим етичким препорукама. Шта треба да се ради? Шта не треба да се ради? Разговарајте зашто су оне предложене као етичке норме.

ЕТИЧКИ РЕЧНИК

етика-наука о моралу, о бирању и чињену доброг и избегавању зла

прави пут - онако како треба да се крећемо, увек правилно, без застрањивања и чинења лоших ствари

позитивно - оно што ваља, од чега се ствара нешто добро, оно што је потребно

негативно - оно што не ваља, од чега следи зло, што је штетно и непотребно

добробит - оно што је добро и корисно, што свако треба да чини, што се похваљује

етичка норма - оно што треба (мора) да се чини или што не сме да се чини; означава се узвичником (!) - Помажи другима! Не лажи!

МОРАЛ

У животу има различитих ситуација и моралних оцењивања:

Петар бије децу - сви га сматрају насилником и нико не жели да се дружи с њим, осим оних који су и сами лоши и насилници.

Марија је мирна и драга и увек насмејана-и сви је зову у друштво.

Јован се не умива редовно - сви га избегавају због неуредности и непријатних мириса.

Коле помаже увек свакоме - и сви га похваљују.

Нада је уображена и каже да бира друштво - па се већина не дружи с њом.

Мира дели своју ужину са сваким ко је гладан - и сви јој дају нешто кад донесу.

Видите колико различитих понашања има и колико карактеристика оне дају људима. Све је то постављено у две основне групе - или је добро или је лоше. Добра дела се називају морална и оне личности које тако поступају људи цене као моралне. Лоша дела се означавају као неморална и људи их оцењују као неморалне личности које се тако и понашају.

Морал је једна од најважнијих карактеристика човека. И код животиња могу да се виде елементи морала (брига о младима, сарадња и помоћ између припадника истог рода, љубав и приврженост између парова, настојчивост и издржљивост при извршавању циљева). Али животиње поступају инстинктивно, понашање је израз биолошке нужности, а није свесно, није резултат њиховог избора. Само људска бића праве разлику између Добра и Зла и понашају се тако да буде учињено само оно што је добро, корисно и што се допада, а да се избегава лоше и ружно.

То је суштина морала - препознавања онога што је добро, вољења доброг и доброг поступања, као и откривање, критиковање и одбацивање зла.

ДОБРО

ЗЛО

Добро и зло су супротна нешта, она се искључују, као два пола која не могу да се приближе и да се мешају. Оно што је добро није зло, а оно што је зло не може да буде добро. Свако препознаје шта је добро, а шта зло, па се тако и понаша и тако оцењује остале.

ЕТИКА И МОРАЛ

Разлике између људи не зависе увек од личности. Пол, године, раса, нација, језик и таленти су природно засновани, свако их добија рађањем. Људи су једнаки и ове разлике нису најважније за оцењивање човека. Људи е разликују према томе дали су добри или зли, дали поступају правилно или неправилно, дали су морални или неморални. То зависи само од личности, од њене етике, од опредељења за пут који ће следити у животу. Ту оцену за себе даје и сам човек, као што га/је други људи оцењују. Морал је посебна особина и делатност човека. То је осећање, свест

Морална правила - норме, као и у свакој људској делатности, говоре како се правилно поступа.

и знање људи о томе шта је добро. Морал има правила чинења доброг и избегавања зла. Са моралом човек правилно гледа на живот, а то је истовремено и извор енергије са којом човек чини добро.

Када је моралан, човек се осећа спокојно, достојно, самохвали се и други га хвале. Тада му је савест чиста и не мори га ништа. Он/она зна да је на правом путу и да његова/њена дела неће повредити другог, већ да ће донети добро другима, као што тај/таа чини добро и себи. Срећу коју тада осећа човек је права, он/она су свесни да су корисни чланови човечанства. Позитивни морал је основа доброг, племенитог и срећног живота људи.

Како се понашате према својим другарима?

- Са поштовањем
- Заповедам
- Мрзим их
- Не коминуцирам
- Са разумевањем
- Помажем
- С љубављу
- Саветујем, подучавам
- Са толеранцијом
- Гледам да их искористим
- Опраштам

Оцените дали је оно што сте одабрали добро. Ако је добро - дали треба тако да наставите, дали треба да очекујете и да тражите да се и други тако понашају према вама? Ако понашање није добро - дали треба да га промените?

**ГЛАВНЕ
ЕТИЧКЕ
НОРМЕ**

МОРАЛНО/НЕМОРАЛНО

чинити добра дела, оно што је одговарајуће моралу, што је етички вредно=чинити лоша дела, оно што је супротно моралу, што није етички вредно
ЛИЧНИ МОРАЛ

Морални принципи, норме и поступци(морални систем) неког човека, који су његова карактеристика

ДРУШТВЕНИ (СОЦИЈАЛНИ)МОРАЛ -

Морални принципи, вредности и норме једне заједнице, који су основа моралног деловања и оцењивања у њој

Мајка Тереза (1910 - 1997) , најпознатија морална личност модерне епохе, посветила се да помаже сиромашнима и болеснима у индијском граду Калкута и свуда у свету.Привукла је да заједно са њом раде добровољно хиљаде младих, изградила је болнице и школе за сиромашне. Добила је највише признање Нобелову награду за мир (1979).Ова ситна али јака жена показала је колико храбрости даје људска доброта када се бира пут да се чини добро и да се помаже несрећницима.Мајка Тереза је образац најузвишенијег савременог морала.

НЕ МОЖЕМО ДА ЧИНИМО ВЕЛИКА ДЕЛА, АЛИ МАЛА МОЖЕМО ДА ЧИНИМО СА ВЕЛИКОМ ЉУБАВЉУ!

Мајка Тереза

Покушајте да коментаришете

ТРИ ИЗВОРА МОРАЛА

Морал се рађа у друштву, општом саглашношћу већине његових чланова да је нешто добро и треба да се чини(то треба сви у заједници да чине), а нешто је лоше и не сме да се чини(нико у тој заједници не сме да чини то).Будући постоје различите врсте заједница(од породице до целог човечанства), постоје различити морали, и зависности од схватања и циљева чланова тих друштва.

Морал се развија у појединцу, према његовим идејама и вредностима, које он бира, поставља за основу свог морала и прати их у животу - али и овај морал се оцењује у заједници, јер он додирује њене чланове, и ако није добар, може некога да повреди.

Морал се прима и сазнањима из прошлости и из целог света, из историје свог народа и других народа, од најмудријих људи који су говорили о најзначајнијим питањима Добра и Зла(таква су учења Исуса Христа,Пророка Мухамеда, чувеног филозофа Сократа, или данас Мајка Терезе итд)..

ЕТИКА И МОРАЛ

✓ ПОЗИТИВНО ЈЕ

- + Да се поштује морал!
- + Да се извршава задатак!
- + Да се буде поштен!

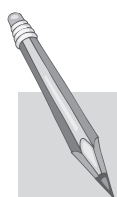
✗ НЕГАТИВНО ЈЕ

- Да се одбаца морал!
- Да се избегава задатак!
- Да се буде непоштен!

Размислите о овим етичким препорукама. Шта да се чини? Шта да се не чини? Разговарајте зашто су оне препоручене као моралне норме.

ЕТИЧКИ РЕЧНИК

Опишете
правила:

- У саобраћају
- у школи
- на кошарци
- у породици

Вредност - оно што ваља, што треба да се следи

Принцип - начело, основа, оно што се појављује у свему

Задатак - оно што треба да се извршава, што не сме да се избегава

Образац - најбољи пример шта треба следити у животу

Поука - оно што је речено као водич деловања

ЗНАЧАЈ МОРАЛА

Свако од нас се родио и живи. Притом је најважније људско постојање да буде заиста људско, у животу да имамо добре особине и да чинимо добра дела. То значи, свако треба да буде моралан.

У свакој епоси, у свакој области и у свакој ситуацији постоје главне етичке поуке и захтеви - одговарајуће моралне норме. У њима се препознаје људскост и оне су сила опстанка. Када се догоди катастрофа и приликом велике беде, људи помажу једни другима. Данас су сви забринути за опстанак Природе и живих бића у њој.

Када постоје тешкоће, најважније је да се истраје и да се поправи стање. У добрим ситуацијама, непотребан је празан понос. У сиромаштву, мора да се штеди и да се зарађује. Када се

има, треба да се штеди и да се не баца. У поробљености, најважније је да се буде херој. У слободи, највећа врлина је да се не повређује други.

Увек треба да се осећа и да се чини нешто позитивно, оно што представља добар морал. Морал значи да људи имају добре циљеве и да остварују праве вредности. Тиме се даје основни допринос заједници. Најважније је да се има позитиван, а да се се избегава негативан однос према животу. И када је ситуација тешка, позитиван однос је услов живљења и прогреса.

Ђорђе-Гоце Делчев (1872 - 1903) је најпознатија личност модерног политичког покрета у Македонији. Веровао је да сви људи треба да буду слободни, а слобода може да се извојева само као резултат озбиљних напора и заједничке борбе припадника народа који живе заједно, који треба међусобно да се поштују, да наступају заједно и да сарађују. Основна етичка порука Гоце Делчева је да људи треба да се истичу моралним и стваралачким делима.

**Ја разумем свет као поље за културно
такмичење између народа.**

Гоце Делчев

За добро живљење је важан позитиван однос, што значи да се на живот гледа са радошћу, гледајући на позитивне (добре) стране, истицањем доброте и лепоте. То значи да се има осмех на лицу, према свему да се односимо с поштовањем и заинтересованошћу, друге људе да примамо као равноправне и ближње. Треба чинити да нам све буде добро и пријатно и нама и другима. Позитиван однос је као белина.

Супротно, негативан однос значи да се негира вредност живота, истичу се његове негативне (лоше) стране, одбаца се могућност доброг стања. Лице је намргођено. За нормалне препреке и тешкоће се оптужује „црна судбина“, и на све се гледа тамно. Боја негативног односа је црnilо.

Поговорка позитивног односа је: Све је добро и може бити боље. И сутра је дан, који нас очекује својом светлошћу да нам понуди радост. Након туге, опет ћемо запевати. Након лошег резултата и пораза, ако се трудимо, доћи ће и наша успешна остварења и победе. Поговорка негативног односа је: Ништа није добро. Након летљих радости долази хладноћа и беда јесени и зиме. Свака песма је увод у тужно стање. После сваке победе долази пораз

Позитиван однос је увек битнији и оправданији од негативног.

ЕТИКА И МОРАЛ

БРИГА, БРИЖНОСТ-

Заинтересованост и поступци за добро некога и нечега; преданост добром извршавању задатака (супр. небрига, небрижност)

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

СВИ ЉУДИ НЕ МОГУ ДА БУДУ БОГАТИ И ЗНАЧАЈНИ, АЛИ СВАКО МОЖЕ ДА ЧИНИ ДОБРО.

Конфуциј

Коментаришите са својим друговима
мисао најпознатијег кинеског етичара.

Размишљање и бирање су основне снаге и особине човека. Он проналази и следи оно што је добро и корисно, а истовремено избегава лоше и некорисно. Избор показује какав је човек, дали је добра, разумна, озбиљна, савесна, одговорна, брижна личност - или је зла, неразумна, неозбиљна, неодговорна и непажљива личност без праве свести и савести.

Приликом избора човек размишља, мери своје поступке, решава шта да ради и како да поступа, сагледава последице свог понашања - и бира оно што је најбоље за њега и за друге око њега. Морал је такво паметно решење за најбоље владање, које свима доноси корист, а ствара и правилне односе међу људима. Лоше и безумно понашање само привидно може да да нешто корисно, али тако мисли егоиста. Ова саможива корист је увек привремена, јер се зло владање свети свакоме - за то се добија казна или људи лоше говоре о ономе ко чини зло и избегавају га. Лоша последица је и то што се и други несавесни људи угледају на таква зла дела и почињу да поступају безумно, а из тога се рађа ружна ситуација између људи, међусобно чине зло, боре се као звери између себе, што доноси штету свима.

У народној прича два јарца се боду на смрт на стаблу изнад потока, они не могу да изаберу бољи пут осим да безумно стреме напред главама.

ЗЛАТНО ЕТИЧКО ПРАВИЛО

Најраширенија светска етичка норма(морална поука и савет) гласи:

ЧИНИ ОНО ШТО ЖЕЛИШ ДА ТИ ДРУГИ ЧИНЕ!

НЕ ЧИНИ ОНО ШТО НЕ ЖЕЛИШ ДА ТИ ДРУГИ ЧИНЕ!

У златном етичком правилу се истиче узајмност у етици. Примером треба показати шта човек бира и за шта се залаже, као и то да исто то тражи и очекује од других људи. Основна је ова перспектива људског понашања. -Реципроцитет није добар након учињеног лошег дела, у смислу да се чини исто оно зло које је учињено: **ЧИНИ ОНО КОЈЕ (ТЕБИ) ЧИНЕ/СУ УЧИНИЛИ!** То је освета, што није лепа етичка норма.

Према добру и злу се разграничавају намере, циљеви и деловање морала. Добро је позитивно, поштује се и препоручује се, брани се и извршава. Личност се поноси избором Доброг и чинењем доброг. Зло је негативно, нежељено, одбаца се или заобилази, не препоручује се и налаже да се избегава. Зло не треба да се брани. Бранећ и и чинећи зло, код личности извире кривица или лоша морална оцена.

И друга питања у етици и у људском животу имају слична супротна значења: морално и неморално, етички и неетички, исправно и неисправно, правилно и неправилно, вредно и невредно, оно што се цени и оно што се не цени, оно што се допада и оно што се не допада, жељено и нежељено, оно што вреди и оно што не вреди, оно што сме и оно што несме да се чини, оно што треба и мора да се чини и оно што не треба да се чини и мора да се избегава.. Избором између Добра и Зла човек бира начин живота и понашања, а решава и какав ће бити његов свет - какав квалитет живота ће изабрати за себе и за своју заједницу, за ближње, за породицу, уствари за све људе.

ДОБРО ЈЕ

- + Да се учи!
- + Да се помаже код куће!
- + Да се спортује!

ЛОШО ЈЕ

- Да не се учи!
- Да се бежи од обавезе и да се не помаже код куће!
- Да не се спортује!

Размисли о овим **етичким препорукама**. Шта треба чинити? Шта не треба чинити? Разговарајте зашто су она предложена као **моралне норме**..

ЕТИКА И МОРАЛ

ОПШТО ДОБРО -

Оно што сви цене и свима доноси корист, што сви желе и препоручују

ЗЛОНАМЕРНО -

Дело с лошим циљем, с лошом намером(супр.добронамерно)

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

Молимо Вас, након првих лекција из етике, размислите о следећим питањима и одговорите на њих:

Дали желите да се други односе добро према вама? Дали се ви односите добро према другима - вашим укућанима, саученицима и друговима из краја?

Дали сте послушали оне који вас етички саветују и дали затим то следите и примењујете у владању?

Дали размишљате како научено из етике да буде норма вашег понашања?

Људско, људскост - оно што пристаје човеку, оно што је добро да мисле и чине

ЕТИЧКИ РЕЧНИК

људи

Добра воља - добра намера, особина моралних људи

Добар глас - оцена о моралности личности(ужива поверење, о њој се чују само лепе ствари)

Добар поступак - учињено правилно морално дело

Добровољно - радити нешто с радошћу, без терања

Добродушно - милом душом, без зле намере

Злоделац - онај ко другоме чини зло

Злогласан -ко не ужива добар глас, ко застрашује својом појавом - делом

Зломисао - лоша намера(супр.добра мисао)

Злоба,злобност - јако нерасположење - лоше намере према некоме, непријатељство,жеља да се учини некоме зло

Злочин - јак преступ,прави криминални поступак(посебно над живим бићем);тешка повреда правила - закона неког друштва, чије спровођење то друштво сматра као неопходне за своје постојање - напредовање.

СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ - НАШ МОРАЛНИ УЧИТЕЉ

Етика говори људима како да се понашају. Она се посебно обраћа младима да правилно усмери њихову пажњу - владање. Етика жели да постане блиска људској души, њене поуке су извори доброг морала. Она се нада да ћемо послушати етичке идеје, да ћемо разумети - прихватити етичке савете.

Највећу етичку снагу код и нас у Македонији имају поруке свети Климента Охридског. Норме које је он изрекао су база наше етике, оне нас уче најбољем и траже од нас да се паметно понашамо. Обе основне етичке поуке светог Климента се односе на избегавање Зла и чинења Добра. То је смисао етике - да се не чини зло, а да се чини добро и да се поступа добро.

СКЛАЊАЈ СЕ ОД ЗЛА!

Зло треба да се избегава јер је усмерено повређивању људи. Зло наноси штету самој личности која жели зло. Зло чини онај који жели зло. Тај подржава чинење зла међу људима.

Зло је усмерено према уништавању, вређању, стварњу штете, узнемиравању. Онај ко следи зло, има негативне циљеве. Тај је прождрљив, само жели нешто, што иначе припада другом човеку. Тај не поштује право свакога на живот и срећу. Тај не мисли на ближње, не воли их, према њима се не односи као према људима. Тај поступа неправдо, не контролише своје циљеве и безобзирно стреми извршавању лоших намера. Тај не поштује етику, не жели никога и не

да желимо, да чинимо и да истачемо и код себе и код других.

ЧИНИ ДОБРО!

Свети Климент Охридски је рекао „Склањај се од зла и чини добро! „То је поука не само за избегавање лоших дела, већ и захтев да чинимо добра дела. Избегавање зла треба да се допуни чинењем доброг. На праву људску страну не стајемо само нечинењем зла. За то су потребне и добра мисао, лепа реч и добро дело.

Добро је сила живота, она се гради и унапређује живљење. Зло носи страдање, уништавање и смрт. Добро чува живот, то је исправан пут - чинења доброг људима, како другима, тако и добротинитељу.

Доброта и лепота иду заједно. Ко је добар, тај је леп људима и допада

ЕТИКА И МОРАЛ

Доброта и лепота иду заједно. Ко је добар, тај је леп људима и допада се себи. Ко бира зло, ружан је и не допада се себи.

Због тога треба да послушамо свети Климента, који је још у зору наше историје рекао тајну етике и исправног живота. Избегавање зла је право нешто -чинење доброг је још правилније. Добро треба стално

се себи. Ко бира зло, ружан је и не допада се себи.

ЧИНИ ДОБРО!

Свети Климент Охридски је рекао „Склањај се од зла и чини добро! „То је поука не само за избегавање лоших дела, већ и захтев да чинимо добра дела. Избегавање зла треба да се допуни чинењем доброг. На праву људску страну не стајемо само нечинењем зла. За то су потребне и добра мисао, лепа реч и добро дело.

Добро је сила живота, она се гради и унапређује живљење. Зло носи страдање, уништавање и смрт. Добро чува живот, то је исправан пут - чинења доброг људима, како другима, тако и добротинитељу.

Доброта и лепота иду заједно. Ко је добар, тај је леп људима и допада се себи. Ко бира зло, ружан је и не допада се себи.

СКЛОНИ СЕ ОД ЗЛА И ЧИНИ ДОБРО!

Свети Климент Охридски

Разговарај о Плаошнику, где је био наш први Универзитет и где је гроб свети Климента Охридског? Зашто су његова дела важна, зашто ми данас треба да поштујемо и слушамо Свети Климента?

ТРЕБА

- + Склањај се од зла!
- + Чини добро!
- + Воли људе и Природу!

НЕ СМЕЕ

- Да се воли зло!
- Да се не чини добро!
- Да се повређују људи и Природа!

На крају ове целине о ЕТИЦИ И МОРАЛУ доносимо неколико лепих етичких текстова и поука. Паметни људи размишљају о томе шта треба да се чини. То описују у својим књигама. Они најпре мисле на младе када износе своја етичка сазнања, јер желе да им преносе праве поуке о добром понашању. Они су сигурни да ће тада помоћи младима да разумеју шта је најважније у животу и како треба да поступају да им буде добро и њима и људима око њих. Прочитајте ове текстове и размислите о саветима мудраца:

ЧИНИ ДОБРО!

Мајка Тереза (1910-1997), рођена у Скопљу, у животу је помагала беднима и болеснима. Ова најпознатија мисионарка данашњице истиче потребу да људи буду вођени само добротом и да су несебично предани другима. Овај текст се зове МОЛИТВА Мајка Терезе и једно је од најраширенијих дела савремене етике. Она говори како скептични и песимисте негативно оцењују људе. Насупрот томе, она излаже своје животно начело - да се посвети етичкој дужности да чини добро свакоме, увек и целим срцем:

„Човек није разумно, логично биће, то је себично биће..”

Није важно, воли га!

„Ако чиниш добро, рећи ће ти да то чиниш из саможивих циљева..”

Није важно. Чини добро!

„Приликом остваривања својих циљева - сретнеш лажне пријатеље и јавне непријатеље..”

Није важно, остваруј своје циљеве!

„Добро које чиниш биће заборављено сутра..”

Није важно. Чини добро!

„Због поштења и искрености бићеш рањив..”

Није важно буди искрен и поштен!

„Оно што си стварао годинама може бити срушено у једном тренутку..”

Није важно. Стварај!

„Ако помажеш људима, можеш проћи лоше..”

Није важно. Помажи им!

„Дајеш свету најбоље од себе, а он ће ти вратити ударима..”

Није важно. Дај најбоље од себе!

АКО МИСЛИШ И ЧИНИШ ДОБРО,

БИЋЕ ТИ ДОБРО,

АКО МИСЛИШ И ЧИНИШ ЗЛО, БИЋЕ ТИ ЛОШЕ!

Индиска етичка поука

ЕТИКА И МОРАЛ

ВОЛИ СУСЕДА СВОГ!

Наш најпознатији научник Блаже Конески је открио и објаснио ТИКВЕШКИ ЗБОРНИК - дело настало у XVI у Тиквешкој, које садржи много етичких поука - као приче о личностима из Библије или као басне у којима животиње показују етичко понашање:

„Рода је мека птица. Када прави гнездо, тражи место и пази о свему што је око ње. Када види нешто, рода кљака, да сви око њене виде то и да се тако односе. Јер она љуби Бога, суседе и дружину.

Дружина и суседи, почујте - какву љубав имају птице, тако и ви имајте љубав према ближњем свом. Имај ближњег свог као и самог себе! Као што Бога љубиш, тако и суседа љуби! „

ЛЕПО ЈЕ

- + Да размишљаш шта радиш!
- + Да поступаш добро!
- + Да поштујеш људе!

НИЈЕ ЈЕ ЛЕПО

- Да поступаш неразумно, не размишљајући шта је исправно!
- Да поступаш зло!
- Да не поштујеш људе!

ПИТАЊА ЗА ОБНАВЉАЊЕ

Дали су за човека битна знања о етици?

Шта је етика?

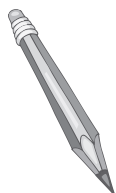
Дали познавање Добра и Зла и Морала има значење за људско живљење?

Дали човек треба да зна много ствари? Дали у то спадају и знања из етике?

Дали ће то помоћи човеку да одабере прави пут у животу?

Шта постиже човек ако поступа правилно?

Шта се дешава ако не поступа правилно?

Опишите неко морално дело код некога кога знате које вам се допало и ви сматрате да треба да га похвалите и да кажете и другима да и они треба тако да поступају.

Опишите неко морално дело код некога кога знате које вам се није допало и чак вас наљутило и ви сматрате да треба да га критикујете да кажете другима да не смеју тако да поступају.

Шта је радила Мајка Тереза? Зашто је толико воле и хвале у целом свету? Која је парола Гоце Делчева? Дали је добра у савременом живљењу? Која је основна етичка мисао свети Климента Охридског? Дали може да буде основа за нашу етику данас, иако је изречена пре 1. 100 година?

Шта каже Мајка Тереза у својој Молитви?

У другом делу уџбеника УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ објашњава се како су етичке вредности и циљеви сличне у целом свету.

Разуме се, сваки човек има своје вредности, ствари која сматра да ваљају и које воли више од других ствари. И људске заједнице имају своје различите вредности и моралне норме, које су у вези са условима живота, са основним начинима како живе и раде њихови чланови, са њиховим богатством и амбицијама. Али то је слично различитостима између националних култура, с тим што су у моралу разлике мање од разлика у клутурним творевинама које граде и истичу на различитим странама света.

То је зато јер човек верује да моралне циљеве које има он/она могу да буду циљеви сваког човека на свету, а моралне норме које прати може и треба да поштује сваки човек. То је универзалност морала, сличност етичких вредности и поступака људи. На пример, код свих развијених народа се цене поштење и правдољубивост, радност и штедљивост, помагање и брига за повређене. Такође, не воле се и критикују се лаж и превара, насиље и повређивање других.

У савременом свету човечанство се повезује у целину. Оно што је раније било веома далеко и тамо није могло да се стигне пловећи месецима, а понекад људи нису ни знали да постоје такви светови и народи, сада је све близу-авионом може да се дође за неколико сати, а телевизија и Интернет нас повезују за минут. Сада се у свету продају исти производи, много људи се сели и живи далеко од свог родног краја, води се подједнака политика за мир и сарадњу у целом свету, свуда се певају исте песме и гледају се исти филмови, са сличним причама и моралним критикама или похвалама. То се зове глобализација. У савременом свету етичке вредности постају заиста опште, једнаке за све - ствара се УНИВЕРЗАЛНА ЕТИКА, као једини етички систем од најбољих моралних норми свих народа, из свих епоха човечанства и од најпааметнијих етичара.

ЕТИКА У СВЕТУ

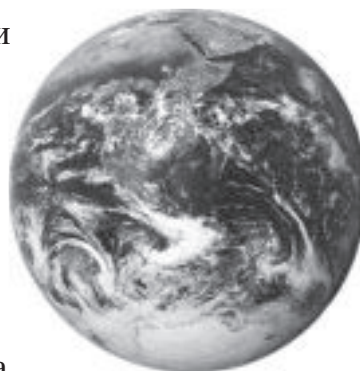
Сваком човеку, док је дете, родитељи говоре како да поступа. Такође, деде и бабе, ако су живи и живе у близини, саветују унуке о добрим стварима, уче их о чему да воде рачуна и како да пазе да не повређују друге људе чинећи неко зло. Млади исто то слушају и од наставника у вртићима и школама. Гледајући телевизију свако ће видети како неки људи чине неко зло и знају да тако не треба да се понашају. Ако тамо примате неко добро дело, сетиће се да и сами треба тако да раде.

И овај уџбеник жели да научи свако дете како је најбоље поступати. У многим књигама и филмовима се расправља баш о доброти и лошим стварима, о томе колико је неопходно да се чини добро, а колико је некорисно и лоше да се чини зло. Када читају књиге или када гледају филмове, млади размишљају о томе шта сазнају и опредељују се за добро, а против зла.

Тако свака млада личност расте и долази време када сама бира шта јој се допада и то и чини. Такође, разумно ће откривати шта је зло и тога се одриче, па и другима говори да не чине такво нешто.

Када човек бира добро, он је сигуран да сви људи сматрају да је то добро и желе да поступају баш тако. То се назива општа етика, морал свих људи. Постоје мале разлике на различитим континентима и различитим људским родовима, али ипак те разлике нису велике- добро је добро свуда у свету, као што је зло свуда зло.

Добра мисао, добра реч и добар поступак су добри свуда. Лоша мисао, лоша реч и негативно понашање које вређа друге свуда је зло. Због тога сваки човек треба да води рачуна и правилно да се понаша. У моралу су повезане мисли, решење и деловање. Етика/морал се реализују кроз четири облика и корака, који су повезани- идеал, вредност, норма и дело.

Идеал је смисао, коју је личност пронашла или прихватила. Као крајњи циљ постојања и деловања, идеал привлачи и води човека кроз живот, као светлост која означава пут. Идеал је највише добро, оно што је најважније, што је извор других вредности и њима даје снагу.

Вредности су оно што ваља према етичком опредељењу личности. То су замисли и циљеви о којима човек мисли да су правилни, допадају му се, потребни су му и прати их у животу и деловању. Вредност је човеков избор онога што сматра да је добро и представља ограђивање од оног што мисли да је зло.

Норма је етичка заповед, етичка вредност у форми којом се говори шта да се уради, а шта да се не уради. Норме су захтеви за деловање, директан опис онога што је вредно и налаже се да се уради, односно исказ за оно што нема вредност и тражи се да се не уради.

Поступање је оно што човек ради, представља оживљавање неке вредности и извршавање неке норме. Поступак се инспирише етичким ставовима личности, групе или епохе. Дело је крајњи израз етичких замисли, циљева и налагања. Морал, уствари, постоји да људи поступају правилно.

Један исти етички појам може да се користи за означавање свих нивоа етичког мишљења и деловања: на пример, ПОШТЕЊЕ. То је морални идеал - савршен етички циљ у животу; вредност - мој/наш избор онога што је заиста важно; норма-захтев и водиља у деловању, шта треба да се уради и шта не сме да се избегава: Буди поштен! Треба увек да се буде поштен, за све и према свакоме!; поступање-добро понашање, које је израз моје/наше моралне свести, изабраних вредности, добро постављених и прихавћених норми, као и етичке и личне и опште културе.

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

ОДЛИЧНО-

Појам који произлази из речи одлика, што значи карактеристика, особина, лична оцена о некоме, а затим и јако добра оцена - појам говори о неком великом квалитету, о нечему што се истиче и допада, што је првокласно, најбоље, што треба да се похвали, а одличан је онај који има велике квалитете, најбоље и изузетне особине, онај који треба да буде узет као пример.

ПРИМЕР-

Добра личност, добро понашање и добро дело, који се наводе као образац шта треба да се следи и подржава.

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

ПОПАЈ-ХЕРОЈ ДОБРОГ

Људи су створили и књижевне и ликовне хероје који чине добро, а неки су главне личности у филмовима и стриповима. Такав јунак доброг понашања је Попај Морнар. Он воли децу и брани људе и даме од лоших личности, који желе да их повреду, увреду или заробе. Попај се супроставља онима који имају лоше циљеве и чине насиље. Уствари, за лошу силу увек ће се наћи добра сила која ће победити оне који имају зле намере и ослободиће оне који страдају.

Попај, такође, поручује деци да треба да једу здраву храну. Он једе спанаћ и добија снагу. Свако треба да једе нешто добро - јабуку и друго воће, паприку, салату, месо и све што се припрема код куће - тако ће детету бити добро и биће здраво и јако.

УВЈЕК

- + Пазите шта радите!
- + Извршавајте задатак!
- + Помажите ономе коме треба помоћ!

НИКАДА

- Не будите непажљиви!
- Не избегавајте задатак!
- Не одбијајте да помогнете!

Заокружите оно што мислите да је добро за све, а подвуците оно што мислите да је зло и повређује друге:

- туча	- чување књига
- учење	- дељење
- пушење	- ужине
- штедња	- заплашивање друг
- Помоћ у кући	- љубазно понашање
- Поштено понашање	- говорење истине
- Лагање	- непажње где се баца ђубре

Размислите затим сами, или продискутујте са блиским другарима о томе о шта је добро и зло - дали је добро да се чине такве добре ствари и зашто је лоше ако се чине такве зле ствари?

ПОШТЕЊЕ ЈЕ НАВЕЋА ВРЛИНА

У етици не постоји само једна вредност. Код човека постоје различите врлине-умереност, љубав, поштовање других, радност, помагање, сарадња, пријатељство, храброст, истинољубље, пажљивост да се не повреди неко. И многе друге. Живот је испуњен врлинама, које треба да негујемо, а не да избегавамо. Треба да се бежи сам од зла, врлине треба да се следе и извршавају. Свака врлина је важна за саму личност, као и за оне око ње.

Али, неко може да инсистира да тражи која је основна врлина. За постојање и унапређивање света најважнији је Мир, а са њим Ненасиље и Сарадња. За односе међу људима најјача врлина је Љубав, која чини да волимо друге, да их

поштујемо и близу да се повезујемо. За рад је најважнија Дужност, која нас учи да свакако треба да извршавамо обавезе.

Ипак, постоји једна морална вредност која је неопходна код свих људи и најраспрострањенија је морална норма у целом свету. То је Поштење. Оно говори о ономе шта се очекује у моралу

сваког човека и шта се највише цени у његовом понашању.

Поштење је збир разних врлина. Поштен човек брине да поступа добро и у сваком тренутку пази на своје обавезе и не избегава их. Он/она морално делује без радости, без присиљавања и неочекујући награду за добро које чини, јер зна да је морално добро само по себи. Поштење представља најправилније људско понашање-према самом себи, према другима и према целом друштву.

Свакоме је потребно поштење других људи и свако треба да се труди да буде поштен, да чини добро и да поступа исправно. Сви људи цене оне који су поштени и у животу и у послу.

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

КАКВО ЈЕ ПОШТЕЊЕ У РАЗЛИЧИТИМ СИТУАЦИЈАМА?

Поштена личност - увек пази на морал, не лаже, не краде, труди се да ради добро, извршава своје обавезе и плаћа рачуне, не вређа друге људе, на њу може свако да се ослони, јер зна да се неће отказати.

Поштени родитељи - мисле, пре свега, на породицу и на своју децу и брину да обезбеде бољи живот за породицу, а децу да уче и напредују.

Поштен спортиста - следи фер-плеј, поштује противника и бави се спортом према правилима, не чини прекршаје и не користи допинг за превару у такмичењу.

Поштен судија - суди према закону, не прави привилегије никоме, пример је за правилно суђење.

Поштен трговац - говори истину о својој роби, не вара никога, наплаћује тачно онолико колико треба и враћа цео кусур.

Поштено дете - жели да буде добро, поштује старије и воли своје вршњаке, жељно учи и труди се да напредује и знању и спорту, никада не лаже и помаже када може.

Поштење према себи - искрена жеља сваког човека је да сагледа истину и да буде објективан, да не заварава себе о свом стању, задацима и надама, никада не допушта да се коцка и никада не узима дрогу (које воде личност у изгубљеност и варање других). личноста кон загубеност и кон мамење на другите).

Размислите о поштењу као важној врлини, оцените шта је добро и лоше у понашању ових личности и одговорите писмено укратко:

- Приметили сте да неки трговац не поштује муштерије, продаје стару робу и невраћа цео кусур. -Шта мислите, због чега то није добар трговац и добар човек?

- Чули сте да неки сусед, или неки други човек, стално иде у коцкарницу, коцка се и нема пара да плати рачуне. -Шта мислите, дали је тај човек поштен, дали може да брине о свим потребама његове породице?

- Сте видели дека некој учител не ги почитува сите деца подеднакво, дека не се грижи исто за сите ученици и дека не оценува правилно. - Што мислите, дали тој учител е добар, дали правилно ги воспитува децата и дали вие би биле таков учител кога ќе пораснете?

Неки саученик у разреду, велики и невоспитан, малтретира другаре, бије слабију децу, узима им ужину и новац и уображен је. -Шта мислите, дали је тај ученик поштен, дали има право тако да поступа према саученицима, дали сме да их пљачка?

Ви сте мирни, слушате родителје, извршавате обавезе код куће и у школи, трудите се да напредујете. =Шта мислите, дали сте поштени, дали је најбоље да тако поступате, дали ћете се можда одрећи таквог понашања?

СЕКОГАШ ЗБОРУВАЈ ЈА ВИСТИНАТА!

ТРЕБА

- + Да будеш поштен!
- + Да се не лаже!
- + Свако да зна шта да ради - тако да поступа!

НЕ СМЕ

- Да се буде непоштен!
- Да се лаже!
- Да се одбаца обавеза и да се не чини добро!

УВЕК ГОВОРИ ИСТИНУ!

Етика се односи на добро код људи. Свако треба да се труди да буде бољи, да проширује знање и да ради боље и успешније. Идеали, које истиче етика, који су били најважнији за човечанство, који су најпотребнији за људе, су: Добро, Истина и Лепота.

Ове три вредности се односе на људско стваралаштво, које се оцењује као лепо или ружно, на људско владање, које може да буде добро или лоше, и на људска сазнања, за које је битно да ли су истините или лажне.

Истина је када су сазнања тачна, онаква каква је реалност. Тада су она у међусобној сагласности и имамо корист при њиховој употреби. Истина је потребна човеку, како би добро радио, живео, разумео се са људима,

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

поступао правилно, да не греши и да нема штете, да не чини лоше због незнања.

Због тога треба да се стремимо ка истини. Истинољубље је једна од највећих врлина. Она говори: Увек тражи и говори истину!

Али, код људи је раширена и лаж. Она је супротност истини. Од лажи се стиде и избегавају је поштени људи. А непоштени беже од истине. Многи не могу да гледају истини у очи, боје се реалности. Лажима желе да сакрију стање. Ту је лаж израз унутрашњег страдања личности која бежи у нереалне снове и заблуде.

Лаже се и с циљем да се искриви истина, да се превари неко, да се наведе на погрешно веровање или дело, да се подстакне на дело које не би учинио. Лажима лажљивац реализује неке своје планове, прави раздор између људи и повређује некога. Лаж је нешто веома лоше.

Стремити ка истини је један од основних позитивних етичких праваца - а лаж је основни негативни поступак, који је у срцу егоизма, грамзивости, зависти, злобе, непријатељства. Нема добре лажи, свака лаж је зло и чини зло некоме. Само је истина потребна човеку и помаже му да се снађе и да успе у животу. Поштовање истине је најважнији задатак човечанства и сваког човека.

Ганди (1869-1948) је једна од најпознатијих личности модерн епохе - 2000 године су га оценили као најзначајнијег политичара XX века. Рођен је у Индији, учио је права у Енглеској и био адвокат у Јужној Африци. Вратио се у Индију и организовао отпор за ослобађање од колонијалних окупатора. Користио је индијске етичке идеје и развио посебан покрет за отпор без насиља. Из затвора је Ганди писао писма за јавност, у којима је сународницима објашњавао да је највећа врлина Истина и Истинољубље (Сатјаграха). Када се сазна шта је и како је заиста, народ ће освојити слободу и победиће. Индијци су га назвали Махатма, што значи „велика, најбоља душа „. 1947 године Индија је постала слободна, а Ганди је био њен први председник.

ИСТИНА ПОСТОЈИ, САМО ЛАЖ МОЖЕ ДА СЕ ИЗМИШЉА

Жорж Брак

Продискутујте са својим друговима мисао овог познатог француског сликара.

Када ниси написао домаћи задатак-дали мислиш да си добро поступио и дали ћеш лагати наставнике, тражећи изговор-или ћеш бити свестан за грешку коју си направио и извинићеш се(а затим нећеш чинити такве грешке)?

Када си направио неку штету у школи или код куће- дали ће ти бити свеједно и дали ћеш лагати да ти ниси то учинио или ћеш неоправдано пребацити грешку на неког другог - или ћеш јавно признати и трудићеш се да поправиш и надокнадиш штету?

Каде те неко лаже и ти схватиш то-дали оправдаваш што те излагао, помислиш да ћеш и ти сам излагати кад будеш могао - или ти се то неће допасти и обећаћеш да нећеш да чиниш то, да нећеш да лажеш никога?

Када чиниш прекршај у игри, а нико то не примети - дали настављаш као да се ништа није десило и кажеш да је добро да те нису ухватили и да можеш лакше да победиш - или ћеш признати да си погрешио и желећеш да победиш правилно(фер), а ако изгубиш, рећићеш да постоји и други дан за победу?

Када ти на каси врате више новца него што треба-дали се радујеш што си зарадио неоправдано(нека они тамо размишљају шта ће да раде!),нећеш рећи ништа и кријући се брзо ћеш отићи - или ћеш указати на грешку и потражићеш да провере још једанпут, а на исказану захвалност , ћеш одговорити: Нема на чему

ЛАГАЊЕ ЈЕ НАЈВЕЋА МАНА И НАЈВЕЋА ГРЕШКА

Мајка Тереза

ПРАВНОСТ ЈЕ СИЛА

ВАЉА

- + Да се говори истина!
- + Да се не крију грешке!
- + Да се буде пријатељ са другима!
- + Да се сарађује!

НЕ ВАЉА

- Да се говори лаж!
- Да се крију лоше ствари и грешке!
- Да се планира нешто лоше против некога!
- Да се отказује сарадња и помоћ!

ПРАВДНОСТ ЈЕ СИЛА ЈЕДНАКИХ

У етици су важни владање човека и његова брига о себи, чувању Природе и здравља, поштење за материјалне ствари и правилан рад. Основно је и понашање између људи-њихово међусобно поштовање, помагање и сарадња и остваривање циља да ради успешно да се развија њихова заједница, која ће свима донети корист, а у доброј заједници ће бити пријатно да живе и да делују. Брига о добру сваког човека и за целу заједницу се назива Праведност.

Праведност је понашање са којим човек показује да све људе сматра једнакима, да цени и извршава право и да никоме не даје предност која може да повреди неког другог. То је озбиљно, објективно разумевање полагаја људи, свих питања људског живљења. Праведан човек схвата, да се никоме не прави лицемерје, не угњетава друге и не сматра их нижим, већ у свакој прилици све третира подједнако, а за сваког човека и дело има мишљење само према њиховој доброј моралности.

Праведност је веома важна за људе. Ако доживљавају неправду, они су несрећни и гневни, чине зло или се свете због негативног дела. Ако су стално вређани, можда сматрају да живот не ваља и неће се трудити да дају најбоље од себе. Али, ако доживљавају праведност, тада воле живљење и подносе критику ако су погрешили, и поправљају се, односно помажу онима који страдају како би схватили да живе заједно са људима и да ће њихови односи бити праведни. Енглеском речју, то се може назвати фер понашање, редовно поштовање другог, избегавање да се чине прекршаји, поступање према прихваћеним правилима.

Најважнија је праведност оних који су виши у социјалном смислу-родитеља, руководиоца, учитеља, судија. Они не смеју да греше и да се понашају неправедно, да истачу некога ко је погрешно или да повређују онога ко је прав. Праведност је сила једнаких, она је израз слободе, реда и духовне ширине личности и једне заједнице.

Мартин Лутер Кинг (1929-1968) је позната савремена личност. Овај црни свештеник је указивао Американцима да морају да науче да су сви људи једнаки и да сви имају иста права на живот, образовање и културу. То је савремена праведност, јер су у то време још неки правили разлику између људи због њихове боје коже.

Кинг је држао говор против расне подељености и против притисака на слабије. Веровао је да је за добар живот свих неопходна праведност. Када је говорио, често би казивао „Имам сан. . . „и томе би додавао да се он надао да ће бити поправљено и да се неће више дешавати. Најчешће је говорио да је његов сан да буде мир, да нема сиромаштва и глади, да се људи међусобно поштују и сарађују. Кинг је учио да мржња не може да се победи мржњом, већ да се та лоша особина људи може победити само љубављу. У САД, 15 јануар, датум рађања Мартина Лутера Кинга (који је убијен у атентату од лоших људи), се обележава као Дан расне једнакости и праведности.

КАКО ЋЕШ ПРЕСУДИТИ?

Када је испред тебе постављено да решиш ко је у праву, дали је нека девојчица или дечко-дали ћеш се одредити према њиховом полу, или ћеш се потрудити да сагледаш шта је истина и нећеш никоме дати неоправдану предност?

Када неко не извршава школске задатке (не пише домаћи, не води рачуна о уредности разреда. . .), а он ти је ближи од других јер живите у истој згради, рођаци сте или често играте лопту заједно-дали ћеш га бранити, иако си свестан да греши, или ћеш му указивати (а и јавно ћеш рећи) да греши и да нико не сме да запоставља своје обавезе?

Ако се неко задева и прави штету имовини или вршњацима и другим људима-дали се правиш да не видиш, па га и оправдаваш, или објективно оцењујеш шта се дешава и на страни си повређеног?

Ако си погрешио нешто и прекораваш те- дали се трудиш да сагледаш шта се десило и да си повредио правила и , ако си крив, извињаваш се и поправљаш грешку, или се само браниш и тврдиш да нико не сме да ти говори како да се понашаш?

Дали тражиш да има праведности и да се односе према теби фер- а ти, не пазиш на друге и чиниш неправде?

Дали у спорту поштујеш правила партнера - или гледаш да направиш прекршај (да те нико не види), гураш се и повређујеш своје противнике?

АКО НЕСТАНЕ ПРАВЕДНОСТ, ЉУДСКИ ЖИВОТ ГУБИ ВРЕДНОСТ.

Имануел Кант

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

✓ ПРАВЕДНО ЈЕ

- + Да се поштују закони и правила!
- + Да се сви сматрају једнакима!
- + Да се буде фер!

✗ НЕПРАВЕДНО ЈЕ

- Да се крше закони и правила!
- Да се неки сматрају изнад других!
- Да се не буде фер!

РОДОЉУБЉЕ БРАНИ ЗЕМЉУ И НАРОД

Сваки човек је део неколико већих људских целина- породице, његовог друштва, сарадника у учењу и на послу, месту (село, град), региону, држави. . . За сваку социјалну везу постоје одговарајуће моралне норме- за посао су: Трудољубивост, Професионализам(знање и опредељење за ту делатност), Одговорност, Издржљивост, Сарадња, Постизање квалитета. Интересантне вредности су осећај и моралне норме родољубља, као љубав и поштовање нације и државе.

Држава је основна политичка заједница, у којој су њени грађани заштићени правом и реализују своје политичке циљеве да ураде оно што је потребно да обезбеде живот, заштиту и прогрес за себе и за цело становништво. Циљ државе је да буде добро свим људима у њеним оквирима.

Родољубље је стара етичка норма, срећемо је и код античких народа, а неки, као Римљани, су истицали родољубље као најзначајнију особину и опредељење личности. Најпознатији римски етичар Цицерон(Кикерон)-који је створио реч „морал „, као пандан хеленској речи „етика „,-као конзул, највиши политички руководилац Рима, храбро је стао наспрам Катилине, који је желео да срушив власт и да направи раздор у држави, и низом родољубивих говора одбранио је демократију; због тога су га назвали „отац домовине „, онај који је држави учинио највише добра.

Питу Гули

Сви народи имају хероје, који су бранили и унапређивали своју домовину. Љубав, заштита, одбрана, унапређење земље и народа су садржине родољубља. Код нас су познати родољуби: Марко Краљевић, Гоце Делчев, Никола Карев, Дамјан Груев, Питу Гули, који је са својом четом погинуо на Мечкином Камену бранећи Крушевску Републику. Из Другог светског рата су познати Страшо Пинџур и Мирче Ацев, који су погинули као хероји.

Али, родољубље не припада само ратним херојима. Тај осећај има сваки поштен човек, који воли земљу и жели добро земљи и њеном становништву. Данас се родољубље не мери само резултатима у рату, већ и бригом о Природи своје земље, која треба да се штити и унапређује.

Родољубива дела су добра дела у учењу, уздизању и преданом раду да се буде достојан својој Домовини. Патриотска је брига сваког човека за своју државу.

Родољубље рађа срећне емоције када се у земљи постигне нешто лепо, или се учини спортски подвиг неке наше екипе, или се чује за успех неке способне личности из наше државе.

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

ПРОГРЕС-

Напредовање, постизање успеха који до сада није постигнут- високи циљ савременог живљења

Мустафа Кемал (1880-1938) је рођен у Солуну, његов отац потиче из Дебарског краја. Учио је војну школу у Битољу. Био је одличан официр и постао је генерал(паша). Истакао се у Првом Светском рату, затим је предводио доношење Устава, чиме престаје да постоји Отоманска Империја и султан. Водио је успешан рат против Грчке и обезбедио је опстанак јединствене државе Турске. Изабран је за првог председника модерне Турске, он је повео земљу ка стварању савремене нације и државе, једне од највећих у свету. Због патриотизма Кемал-паше, његов народ га је назвао „отац „, „Ататурк= „отац Турака” .

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

Савремени патриотизам се шири због великих веза у свету и глобализације као уједињење свих људи и земаља у заједничко пријатељство (као што је пример, стварања Европске Уније и постојање Организације уједињених народа). Патриотизам не значи љубомору на квалитет људи из других народа и достизања других земаља, већ радовање општем успеху свих људи и целом човечанству. Али, ипак, и даље патриотизам остаје као специјална ближа веза човека са својим сународницима и као његови посебни трептаји срца када се завијори застава његовог народа и његове земље када се направи подем.

Џон Кенеди (1917-1963), војни херој из Другог Светског рата (у коме је као херој погинуо његов старији брат), повео је своју земљу ка новом развоју људских права, културе, образовању и науци и ка појачаном истраживању васионе, што је довело да први човек Нил Армстронг стане на Месечину (1969). Најмлађи амерички председник (од 1961) охрабрио је младе и друге незаштићеније делове становништва за више храбрости и животне наде. Он је изрекао познату савремену патриотску мисао:

**НЕ ПИТАЈТЕ ШТА МОЖЕ ВАША ЗЕМЉА ДА УЧИНИ ЗА
ВАС, ВЕЋ ПИТАЈТЕ ШТА ВИ МОЖЕТЕ ДА УЧИНТЕ ЗА
ВАШУ ЗЕМЉУ!**

ДОБРО ЈЕ

- + Да се воли домовина!
- + Да се буде добар грађанин!
- + Да се учи да би се постао стручњак!
- + Да се поштују сви грађани своје земље!
- + Да се поштују сви људи на свету!

НИЈЕ ДОБРО

- Да се не цени домовина!
- Да се не буде добар грађанин!
- Да се не учи!
- Да се не поштују сви грађани своје земље!
- Да се не поштују сви људи на свету!

Размислите о **етичким препорукама**. Шта треба чинити? Шта не треба чинити?
Разговарајте зашто су оне препоручене као **етичке норме**.

ДАНАШЊА ЕТИКА

Етика има исте циљеве у свим временима, али је она истовремено и различита. Увек је било и остаје суштествено да људи буду озбиљни, да брину о свом понашању и да поступају добро са ближњима. Али људи из разлитих крајева и епоха се разликују према нормама које су истицали као битне и за које су тражили да буду поштоване.

Не треба да се бавимо прошлошћу и да говоримо шта су људи некада хтели. На пример, морали су да буду послушни према цару, да воде ратове, могли су да имају робове, смели су да убијају оне који су различити од њих. . Постоји хиљаде таквих обичаја и моралних циљева, који данас више нису модерни, и не треба никако да се чине. За нас данас постоје нове вредности и норме. Најважније се односе на здравље, екологију и информатику.

Најзначајније за човека је ЗДРАВЉЕ. Људи су увек желели здравље, али раније нису увек знали како да га постигну, није било учених лекара, нити лекова да помогну. Данас је медицина напредовала. То сви треба да поштују и искористе. Свако треба да брине о свом здрављу, као и о здрављу других. За то треба да се има воља и да се слушају савети. На пример, до сада су пушење сматрали одликом одраслих и није се сматрало да је грешка ако мушкарци пуше (жене су почињале да пуше у старијем добу). Данас смо сигурни и јавно се говори да је пушење негативно-дуван ствара много здравствених тегоба, од њега почињу многе болести и од пушења се умире у великим мукама. Такође, деца не смеју да пију алкохол, а када порасту свакако треба да пазе да не пију много! Дрогу нико не сме никада да узима!

Треба да се чита и учи о здрављу да се прате сазнања која помажу људима да се снају у очувању здравља, да буду дуже здрави и да уживају у животу. Треба обавезно да се бавимо спортом! То је основна поука биоетике-која учи да је здравље највеће људско богатство и да људи свој најважнији морални задатак испуњавају своји правилним здравственим понашањем, бригом о свом здрављу, избегавањем опасности и помагањем другим људима да буду здрави.

ЖЕЉА ЗА ЗДРАВЉЕМ ЈЕ НАЈЈАЧИ ЛЕК.

Пол де Кројф

Покушајте да коментаришете ову мисао чувеног лекара.

БИОЕТИКА-

Нова наука, спој Етике и Биологије, чији је циљ да се испитају морални циљеви и понашање који могу да помогну да се сачува и унапреди живот-Природа, жива бића, здравље, као и да се отклоне зависности (пушење и алкохолизам), наркоманија, допинг у спорту и сл.

ЕКОЛОШКА ЕТИКА-

Нова врста етике, која се односи на бригу за човекову животну средину и за целу Природу

ХАКЕРСКА ЕТИКА-

Нова врста етике, којом се објашњавају и истичу основне вредности рада на компјутеру, с циљем да компјутеристи раде правилно, да не повређују друге људе, да не откривају тајне другима.

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

Поред здравља, за човечанство је битна и брига о Природи и животној средини. Наука о природној средини се назива Екологија, а ЕКОЛОШКА ЕТИКА учи људе да пазе на Природу и да брину да имају добру животну средину. Својом бројношћу и развијеном техником људи лако повређују Природу и животну средину, има све мање дрвећа, воде су све загађеније, ваздух је све гори, људи праве све више ђубра и тешко се боре са нехигијеном, клима се мења са лошим последицама. Хемијска средства изазивају болести и многе животне проблем. Нуклеарна оружја су веома опасна. Паметни људи су забринути због оваквих опасности и опомињу да људи треба да се уразуме, да поступају озбиљно и да пазе на Природу. То је основна идеја данашњег и сутрашњег морала.

МИСЛИ ГЛОБАЛНО, ДЕЛУЈ ЛОКАЛНО!

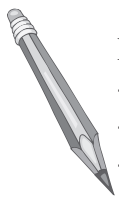
Основен лозунг на еколошким иницијативама

Данас људи све више знају. Измишљене су многе машине које замењују људски рад и помажу људима да живе боље и динамичније. Створени су компјутери, машине које убрзавају мишљење. Знање је основа данашњег развоја човечанства и његовог повезивања.

Наука о људским сазнањима и о њиховом ширењу ИНФОРМАТИКА даје интересантне етичке задатке. Она нас учи да треба да учимо, и то све више, и такође у току целог живота. Тако ћемо моћи да извршавамо сложенена радна и друштвена дела. То омогућава да сарађујемо са људима у различитим областима и да постанемо јединствени свет. Такође, треба паметно користити компјутере, да не наседамо преварама преко њих, да не повређујемо никога преко компјутера. Нове опште моралне дужности људи су: учење, размена знања и правилно коришћење нових машина.

У моралу и даље остају важни поштење, истонољубље и праведност, треба да будемо добри, пажљиви и пријатељски настројени према свима-али свакако треба да чувамо здравље, да волимо Природу и да унапређујемо нашу животну средину, као и да учимо, да развијамо сва знања и паметно да користимо машине и компјутере.

Напишите кратак састав о томе
-како чувате своје здравље,
-или како би требало да се чува Природа и животна средина,
-или како би требало да се понашамо приликом рада на компјутеру.

Рејчел Карсон (1907-1964) је заслужна за рађање биоетике као бриге о Природи и о доброј животној средини. Написала је предивну књигу о морским просторима и животињама. Забринула се зашто се више не чује весело јутарњи цвркулт птица и открила да хемијска средства против инсеката убијају и птице и чак утичу и на гене. У књизи „Утишано пролеће „(1962) говори о опасностима људске непажње према Природи. Председник Кенеди основао је прву комисију на свету за откривање проблема у Природи (сада су то Етички комитети), што је довело до прве организоване државне контроле и забране опасних хеми-

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

јских средстава.

Карсон је била паметна, добра и храбра личност. Морал, храброст и патриотизам је доказала борбом против људске глупости и злочина који чине штету Природи. Она је говорила да је покушала да спаси лепоту живог света: „Имала сам свету обавезу да учиним оно што сам могла - ако то нисам учинила, ја не бих могла поново да будем срећна у природи „. Карсон је иницијатор еколошке етике као нове учене бриге о Природи и здрављу.

ЧОВЕК ЈЕ ДЕО ПРИРОДЕ И ЊЕГОВ РАТ ПРОТИВ ПРИРОДЕ ЈЕ НЕИЗБЕЖНО РАТ ПРОТИВ САМОГ СЕБЕ.

Рејчел Карсон

Продискутујте са друговима о овој мисли познате писатељице.

Размислите и одговорите на следећа питања:

Дали довољно чувате здравље? Дали пазите шта радите, дали се добро храните, одмарате и облачите?

Дали идете код лекара када се разболите, и дали слушате његове савете? Дали се лечите ако сте болесни или мислите да ће болест сама проћи?

Дали знате да је пушење штетно? Дали одбијате да пробате цигарету ако вас неко тера? Дали сте решили да не пушите кад порастете?

Дали знате да конзумирање алкохола није

добро? Дали ћете се уздржати од узимања алкохола?

Дали знате да узимање дроге води у пропаст? Дали сте решили да никада не пробате дрогу?

Дали помажете, саветима или бригом, другима да чувају своје здравља?

Како треба да се чува Природа? Дали читате о екологији? Дали учествујте у еколошким активностима? Дали пазите где бацате ђубре? Дали садите дрвеће? Дали сте већ пробали да радите на компјутеру? Дали ћете учити да радите правилно на компјутеру и преко њега ћете да учити да комуницирате са људима-или мислите само да га користите за игру?

Дале се чувате негативних информација и предлога непознатих са интернет?

Дали сте чули да људима може да се направи штета преко интернет - и дали планирате да учините нешто тако лоше?

✓ ДАНАС ЈЕ ДОБРО

- + Да се пази на здравље!
- + Да се слушају лекари!
- + Да се чува Природа и животна средина!
- + Да се учи и да се буде стручњак!
- + Да нико не буде повређен преко компјутера?

✗ ДАНАС ЈЕ ЛОШЕ

- Да се чини штета здрављу!
- Да се не слушају лекари!
- Да се повређују Природа и животна средина!
- Да се бежи с часова и да се не учи!
- Да се чини лоше другима преко компјутера!

Размислите о овим етичким препорукама. Шта треба чинити? Шта не треба чинити? Разговарајте зашто су оне предложене као етичке норме.

Сваки крај у коме живе људи има свој морал. Па и породице се разликују

према вредностима које бирају: неки људи се воле, неки се стално расправљају, неки су штедљиви, неки лако троше; неки су увек насмејани, неки су намргођени. Ове разлике су природне и од људи треба да се тражи да буду добри башу оквирима својих опредељења и карактера. Али, за нешто код младих не треба имати разумевања: добро је да се баве спортом, а не само да се леже и да се гледају спорт на телевизији.

Етика је данас будна јер данашњи положај човека није добар. То је изазвало да се мења разумевање морала као обичаја људи у неком крају. Природа је повређена и људи морају да је чувају. Нема шанси да се побољша стање ако сви људи не пазе шта чине. Исто је и са здрављем, свако треба да чува здравље према најновијим сазнањима и савременим методама живљења и лечења. Људи не смеју више да имају сукобе између себе, јер воде ка насиљу или - сачувај Боже! - ка рату. То значи да људи треба међусобно да се поштују и да се помажу. Значи, људи треба да имају сличан морал, јер су етичка опредељења доброг и зла иста за цео свет. Сада не можемо да говоримо да ми некако посебно разумемо ствари и због тога можемо да радимо нешто што није добро за све или да малтретирамо некога - већ сви треба да имамо исте моралне вредности и норме.

То се зове УНИВЕРЗАЛНА ЕТИКА (на енглеском Глобална етика), једна општа етика за цео свет, за све људе и за сваког човека. У њој су главне вредности исте - Мир, Једнакост, Поштовање, Пријатељство, Сарадња, Помагање. Те вредности су узете као најбољи људски

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

циљеви из целе историје и целог света. Моралне норме у општој светској етици садрже најлепше примере свих народа, као и најважније етичке поуке најмудријих људи. Нова етика жели да буде морал сваког човека на Земљи, чиме ће се чинити добро за све и свакако ће се избегавати лоше ствари.

Од сваког народа људи могу да уче шта је добро. И ми можемо да предложимо моралне идеале, који могу да помогну да се изгради јединствени добар морал свих људи. Мајка Тереза из Скопља је пример у целом свету најплеменитијег бића које жели да помогне онима који страдају. Наш најпознатији етичар свети Климент Охридски учио је људе да се такмиче у доброту и то треба да постане пријатељско понашање сваког човека према својим ближњима. Морална поука свети Климента може да буде општи морални закон сваког човека: **СКЛАЊАЈ СЕ ОД ЗЛА И ЧИНИ ДОБРО!**

Добри морални циљеви и норме свих људи, из свих епоха и најпааметнијих глава човечанства треба да постану основа за једну исту етику за све људе на Земљи, да живе у међусобном миру и свакоме да буде добро. За то се залаже Организација уједињених нација и њена организација за образовање, науку и културу УНЕСКО.

МИР
ЈЕДНАКОСТ
ПРИЈАТЕЉСТВО
САРАДЊА
ПОМАГЊЕ

КАКО ПОСТУПАЈУ РАЗЛИЧИТИ НАРОДИ

Основне етичке идеје су исте и важне за све народе-Разумност, Умереност, Поштовање другог, Правилно поступање. Али, код сваког народа има и карактеристичних норми:

Еским се на далеком Северу поздрављају трљањем носева, јер из њихових бунди виरे само нос и очи.

Код **Јапанаца** није било познато руковање, већ су се поздрављали спајањем руку и поклањањем. Они обавезно имају и осмех када погледају некога.

Највећи кинески етичар **Конфуциј** је учио да треба да се поштују старији и родитељи и да се чувају њихови гробови. Његов гроб стоји исто већ 2500 година, а чувају га његови директи потомци.

Две најпознатије етичке изреке у античкој Хелади су биле . . Упознај себе! ., и ., Чувај меру! ., Другу је узео и објаснио као основу етике Аристотел, а прву је пренео да наших дана римски цар Марко Аурелије својом етичком књигом са истим насловом, која је велики уџбеник о моралу за све малде на свету.

Чувена морална карактеристика **Македонаца** је била поштење-када су одлазили у печалбу, сваки од њихових суседа сељака доносио је по мало пара за помоћ, а породица је водила тачан списак и дуг је враћан свима.

Албанци имају обичај назван „беса „-којим се обавезују да изврше обећано.

Немци су познати као најучтививији народ на свету- у свакој реченици, са којом се обраћају некоме, говоре:Молим! , или Изволите! ,или Хвала!

У **Америци** је обичај да се узме неки путник који нема превоз и да се одвезе ближе месту где је кренуо. Тако је измишљен аутостоп.

ЗА СВЕ ЉУДЕ ЈЕ ОПШТО ДОБРО

- + Да се труде да буду добри и да чине добра дела!
- + Да се поштују међусобно!
- + Да не лажу и да не варају!

СВИ СМЕТАЈУ ДА НИЈЕ ДОБРО

- Да се буде лош и да се чине лоше ствари!
- Да се не поштују други!
- Да се лаже и да се чине преваре!

На крају друге целине **УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ** понављамо да је цео свет забринут за оно што се дешава са Природом, мучи се здравственим проблемима, није срећан због лоших односа између људи. Сви предадлажу да се поштује етика, која учи шта је добро, а шта зло, и да добро треба да се следи, а зло избегава. Данас се гради јединствена етика за све људе, названа Универзална етика.

У универзалној етици се узимају у обзир сва људска сазнања из свих времена о томе како треба да се понашају људи и шта треба да буду човекови добри циљеви. За то треба да се поштују поуке најмудријих мислилаца, етичара, религиозних и народних вођа из свих народа и свих епоха. То ће помоћи да на Земљи влада добро, а зло ће се свакако смањити. Преведени текстови показују која су залагања људи из целог света.

ОДГОВОРНОСТ ЗА СВЕ ШТО ЖИВИ

Чувени филозоф, теолог, музичар и етичар Алберт Швајцер (1875-1965), добитник Нобелове награде за мир (1952), који је направио болницу у Африци, написао је да људи треба да уче од свих добрих људи и мудраца на свету:

„Мене, пре свега, занима питање шта могу као човек да учиним за човечанство. . .

Истина, љубав, мирољубивост, стрпљење и доброта су снаге које побеђују све друге силе и свако насиље. . . Само ако се човечанство стреми етичким циљевима може у целини да користи благодети материјаног напретка и да се супростави опасностима које придружују тај прогрес. „

УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

„Етика је усмерена да делује усред правих догађаја и да преображава понашање у реалном свету. . . Етика је бескрајна одговорност према свему што живи. . . Етика започиње тамо где завршава говор. „

Швајцер је одавао почаст људима који су чинили добро: „Многе ствари које ја никада не бих осетио са толиком јашношћу и никада не бих учинио, учинио сам и осетио јер сам био под утицајем добрих људи. Многе црта наших карактера, нежност, доброта, скромност, спремност да опростимо, верност или самоодрицање, дугујемо људима који су нам делом показали да су добротинитељи. . . Мисао која је постала дело улази у нас као искра и разгорева нови пламен. „

ПИТАЊА ЗА ОБНАВЉАЊЕ

Дали морал важи за самог човека, или само за групу, или има вредност у целом свету?

Зашто моралне вредности и норме постају сличне у целом свету?

Каква вредност је поштење? Дали је потребна људима?

У којим областима живота и у којим питањима је важно поштење?

Шта значи фер-плеј у спорту?

Дали истина може да се сазна и разуме без истинољубља?

Који је индијски савремени великан истицао потребу за истином?

Шта је лаж?

Дали је боље да се говори истина или лаж?

Дали је праведност етичка норма која се брани правом? Дали сви гарђани треба да буду једнаки пред правом?

Дали је праведност потребна људима? Ако није праведан, какав је тај човек, ако нема праведности, каква је та заједница?

Дали је патриотизам данас важан осећај? Како се шири према целом свету?

Која је порука председника Џона Кенедија о патриотизму?

Које су најважније области данашње етике?

Како се зове нова наука о бризи и заштити здравља и Природе? Које две науке садржи имена она у свом имену?

Дали треба да се чува здравље? Како се чува здравље?

Дали треба да бринемо о Природи? Како се зове наука која објашњава услове живота човека у својој животној средини? Како се зове етика која учи како треба да чувамо

Природу и животну средину?

Дали еколошка етика значи бригу о природним условима (земља, вода, ваздух, руде. . .), о биљкама и животињама?

Када радите на компјутеру, дали пазите на лоше људе који могу да вам учине зло?

Како се зове савремена етика која је општа за све? Од којих се елемената гради она?

Које су основне вредности опште етике свих људи данас?

У трећем делу уџбеника се говори о ДОБРОМ ПОНАШАЊУ људи. Сваки човек/жена има свој лични живот и свој лик. Свако/свака за себе је ЈА, одређено биће, и препознаје се према поступцима, знањима, веровањима, маштањима, животним навикама и карактеристикама. Тако сви препознају ту личност, а тако и она самоупознаје себе. Ја је најјаче обележје личног постојања. Етика указује да треба да пазимо на своје Ја (сопство), али и да треба да пазимо на понашање према другим људима. У том заједничком достојанству свих личности, у међусобном поштовању и бризи лежи највећа победа људског ума и морала - да се вине високо као добра личност, ал и да ограничи себе и негативне силе и да постигне позитивне вредности.

Друга страна људског постојања је ДРУГИ. Сваки човек има много ближњих, рођака, пријатеља и сарадника, а њему су ближњи сви људи на свету. Човек познаје ближње, са њима га везују контакти, са њима има дужу или краћу везу, заједничка дешавања, они се међусобно поверавају. Радују се сусретима са ближњима, деле бриге и радости.

Блиска личност, је она која је уз човека, која је његов/њен сусед, али је не познаје и још се није зближио са њом. Има толико много људи на свету и сви су они део нашег живота. Ближњи су људи, који као и свако од нас, имају своје планове и деловања, своје наде и жеље, душу и срце, памет и свој живот, радости и страдања. Човек није сам на свету. До њега/ње живе многи други људи- чак и ако нема односа са њима, ипак је свестан/свесна да они постоје. На свету постоји природа и лепота, и биљке и животиње, и многа људска дела и творевине, а ипак најважнији део света су људи. Ближњи су сви људи на свету, и из нашег краја и из других региона Земље, и из мог соја и из друге расе. Ми сви сачињавамо човечанство. Добрим људима ближњи је сваки човек. Сваки ближњи већ сутра може да им постане близак.

Због тога се морални циљеви односе не само на моје познате, већ на све људе. Важно је да се добро односи-мо у свакој области живљења и добро да поступамо према свима са којима се срећемо. се однесувам во секоја област на живеењето и добро да постапувам спрема сите со кои се сретнувам.

ДОБРО ПОНАШАЊЕ

Сви људи су ближњи и могу да постану блиски када се упознају и сарађују. Свако треба да поштује све људе из своје близине, из свог краја, из ширег региона и из целог света, јер су сви људи једнаки и најбоље је да буду пријатељи међусобно.

Етика учи о таквим добрим вредностима односа међу људима. Такве вредности су: Мир-да нема сукоба нити ратова међу људима; Љубав-чиста осећања и велико поштовање; Добра воља- жеља да се понашамо добро и да волимо све људе; Пријатељство-међусобна пријатна и корисна осећања и дружење.

Група оваквих вредности су основа заједничког живљења и њих треба да следи сваки човек: Брига, Помоћ, Разумевање, као и Толеранција и Сарадња.

БРИГА је заинтересованост за стање некога или нечега, жеља да им буде добро. То следи и одговарајуће људско поступање. То сведочи о нашем искреном осећању за друге људе или за неки посао. Ми посвећујемо мисли и дела неком стању или људима, да се поправе и да буде боље свима, а тиме да буде добро и нама. Добро је ако брижно, са пажњом, заинтересованошћу, преданошћу извршавамо своје задатке.

ПОМОЋ значи давање нешто некоме, као подршка и допринос за његово живљење или рад. Помоћ даје поткерпу људима и омогућава им задатке и тешкоће, омогућава усаглашавање између људи у добрим намерама и сарадњу у деловању. Због тога се помагање оцењује као племенито дело, које је потребно људима и сваки човек треба да чини то кад може.

РАЗУМЕВАЊЕ је паметно размишљање и понашање. За заједнички живот људи то значи међусобно добро схватање живота, као и циљева, намера и поступака других, сагласност множине око заједничког живота. Разумевањем се постиже споразум и међусобно поверење, узајамна сагласност и сарадња. Разумним називамо оног ко добро размишља и следи морална правила.

ХЕЛП ЕВЕР, ХУРТ НЕВЕР (на енглеском у стиху-Увек помажи, никад немој да повређујеш!)- је најпознатија савремена кратка етичка порука.

Ове моралне вредности и поступци су веома значајни. Они омогућавају људима да се усаглашавају и добро да се понашају. Из њих извире **ЖЕЉА ЗА ЕТИЧКИМ ПОНАШАЊЕМ**, која је основа морала и представља поштовање значења морала за људско живљење, односно тежњу човека да делује добро, правилно, праведно и поштено.

Супротни циљеви и понашање- као нетолеранција, немање бриге, непомагање, несарадња, неразумевање- значе одбацање етике и прихватање насиља, злобе, непријатељство. Људи не воле оне који не поштују основне вредности заједничког живљења; такве негативне личности треба да промене своје понашање да буду достојни чланови људске заједнице.

ТОЛЕРАНЦИЈА-

Стрпљење, схватање да су други различитији од нас и несупростављање против разлика, подношење туђег постојања, мишљења, веровања или погледа; толерантност саветује да се не употребљава насиље и притисак приликом расправе, приликом заступања, проповедања и ширења својих ставова и приликом побијања туђег мишљења; Индијци имају леп став за толеранцију, називају га ахимса-ненасиље, нечињење зла ни у мислима, нити речима, нити делима; и ово није ограничено само према људима, већ се односи и на животиње и на биљке. -Ружна супротност је нетолерантност, када никога не подносим, само се свађам, мислим да је само мој став правилан и наступам против свакога; ово је повезано са насиљем, агесијом, зломишљењем, злочиним.

САРАДЊА-

Заједничко извршавање послова, помоћ при раду, посебно од колега, са ким деле задатке, радно време и апарате; поделом посла он се извршава лакше и добија се бољи успех-сарадња омогућава ослањање на колеге у послу и животу, што је добро за људе.

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

Иако етика стално говори о Добру и Злу, није довољно само да се воли добро или да се говори лоше о злу. Добро треба чинити, а Зло уопште не чинити. Преко избирања доброг и одговарајућег правилног деловања мере се намере и поступци људи. То се назива **ДОБРО ПОНАШАЊЕ**.

Људи уче морал поукама и слушањем савета, учењем етике и културним уздизањем, а важна је и њихова жеља и

ДОБРО ПОНАШАЊЕ

напор да буду добри и бољи.

Добри људи пазе шта раде и гледају да поступају морално. За то они не очекују посебне похвале (иако мисле на то да не треба да буду критиковани због лошег владања). Људи осећају и знају да је добро понашање важно. Лоши циљеви и недобро понашање увек изизивају зло за неког човека или за друго биће. То истовремено представља чинење зла и себи.

За лоше намере и поступке човек се суочава кривицом и оцењује се негативно. Добро понашање, сви воле и оцењују позитивно. Тако је у свим сферама живота-у понашању у породици, и у поступању према Природи, биљкама и животињама, и у послу (за младе је учење посао), и према другим људима, и према друговима, и према имовини и предметима. . .

О важности доброг понашања говоре и оцене које људи имају. О добром поступању кажу да је морално, етично, добро, лепо, исправно, правилно, вредно, корисно, цењено, жељено, одлично, фино. За лоше понашање кажу да је неморално, неетично, лоше, ружно, неисправно, неправилно, безвредно, некорисно, нецењено, нежељено, бедно.

Треба да се зна-када ти већина говори о твом понашању, треба да размислиш, има ли нешто што не ваља! Промени поступке!

НЕ ГОВОРИ ДА ТРЕБА ЧИНТИ ДОБРО,

ВЕЋ УЧИНИ ТО!

римски цар-еџичар Марко Аврелиј

ВАЉА

- + Да се буде поштен!
- + Да се пази на своје понашање!
- + Да се хвале они који поступају добро!
- + Да будеш толерантан, да цениш људе!
- + Да волиш људе!

НЕ ВАЉА

- Да се буде непоштен!
- Да се не пази на своје понашање!
- Да се хвале они који чине зло!
- Да се буде нетолерантан, да се не цене људи!
- Да се не воле људи!

Упореди следеће парове вредности, размисли и одреди која је вредност добра, а која лоша, коју би ти желео да следе људи, а следиш је и ти-као и то зашто је супротно лоше и шта се тиме чини људима?

Поштење	Непоштење
Пристојност	Непристојност
Васпитаност	Неваспитаност
Учтивост	Неучтивост
Хуманост	Нехуманост
Моралност	Неморалност
Љубав	Мржња
Чистоћа	Прљавост
Пажљивост	Непажња
Радност	Лењост
Праведност	Неправедност

ПРОЧКА-МЕЋУСОБНО ОПРАШТАЊЕ

Наш народ има етички празник којим се обележава морално значење опраштања међу људима. Тог дана се подсећамо на лепоту добрих односа између нас, на супрот могућим лошим поступцима и ружним реакцијама између људи. И ја и други можемо да погрешимо, али је људски и најбоље да опростимо, да живимо у радости и разумевању и да не чинимо лоше ствари једни другима. Тај дан је назван ПРОШКА или ПРОЧКА. Тада мислимо на лепе ствари у животу, а од њих су највредније мирна савест, радост, добри односи међу људима и међусобно поштовање. Због тога најпре треба да будемо толерантни, да се не љутимо, да нас не обузима гнев, који може да буде љут када избија јако или када траје дуго. Многи паметни људи и етичари указују да је опраштање најбољи људски приступ и да олакшава живљење.

Опраштање не значи прво да тражимо од других да се односе добро према нама; најпре ми треба да се понашамо добро према другима. На Прочку се извињавамо људима којима смо учинили нешто ружно, тражећи да нам опросте, као што и ми опраштамо онима који од нас траже разумавање и опраштање. Такође, треба да се трудимо да очистимо срце од нечистих мисли мржње, или за непријатељство, или за одбацање, и да поставимо задатак да живимо са разумевањем и пажњом за друге и добро да се понашамо.

Али, не треба да се чека Прочка за леп гест опраштања са блискимима. То можемо и треба да чинимо увек када смо погрешили некоме. Треба да будемо свесни да не треба да имамо лоше мисли и да треба да заборавимо и да превазиђемо ако нам је учињено нешто лоше. Најважније је да разумемо да живимо са људима и да ћемо дуге године са њима пролазити и да треба да се слажемо. Неслагање је најтежи облик живљења.

Разговарајте о вашим искуствима прављења грешака и увреда према људима и како сте се понашали, дали сте потражили опраштање.

ДОБРО
ПОНАШАЊЕ

**ОПРАШТАЈУЋИ, ЧОВЕК СЕ ИЗДИЖЕ ИЗНАД ОНИХ
КОЈИ ГА ВРЕЂАЈУ.**

Наполеон

Продискутујте са вашим другарима колико је опраштање добро, а колико је љутња лоша за односе међу људима.

**У ПОРОДИЦИ СВИ ТРЕБА ДА СЕ ВОЛЕ, ПОШТУЈУ И
ПОМАЖУ**

Породица је прва човекова заједница. У породици су људи најближи, тамо су повезани родитељи и деца, а око њих су њихови рођаци и пријатељи. Човек основно живи у породици, у њој организује боравак и зарађује, води бригу о исхрани, хигијени и здрављу, планира будућност, а са осталим члановима заједно купује и користи предмете.

Породица је савез оних који живе заједно и подржавају се у животу, повезаност оних који се воле и имају исте циљеве у животу.

Задужења у породици се прихватају и извршавају. Тада у породици владају Љубав и Поверење, као основне породичне силе и моралне вредности.

Као прва биолошка и социјална заједница, породица је основа свих других друштвених повезивања међу људима. Из дома свако креће ка образовању и на посао. У породици се свако први пут среће са етиком и гради се као морална личност. Породица је база људског здравља, васпитања, самосазнања, личне изградње. . . У породици људи деле добро и зло, заједно напредују и заостају, заједно се радују или страдају. Све важно што им се дешава има последице на све чланове породице. Због тога чланови породице треба да буду сложни, да могу да се боре и да непредују. Највиши корак је љубав у породици, која носи и покреће његове чланове у добре поступке, како би било боље другим вољеним блиским и целој породици.

Поверење	- неповерење
Пријатељство	- непријатељство
Разумевање	- неразумевanje
Заједничка борба	- посебно наступање
Љубав	- мржња
Помагање	- непомагање
Интересовање	- неинтересовање (једни за друге)
Верност	- неверност
Брига	- небрига

Погледајте ове парове вредности и супротне невредности и оцените за коју од њих мислите да је најважнија за срећу или несрећу у породичним односима.

Упоредите одговоре са одговорима ваших другова и коментаришите ваше и њихове изборе са значењем за заједнички (породично) живот људи.

У ОРОДИЦИ ТРЕБА

- + Да се воле и поштују своји блиски!
- + Да се извршавају задаци!
- + Да се помаже (јер то омогућава бољи живот)!

У ПОРОДИЦИ НЕ СМИЈЕ

- Да се не поштују своји блиски!
- Да се избегавају и не извршавају задаци!
- Да се не помаже (јер то онемогућава добар живот)!

ПОРОДИЦА ЈЕ ДОМОВИНА СРЦА

Џовани Манџини

Основна правила понашања у друштву важе и у свакој породици и за сваког човека, иначе ће бити сматрани као несавесни или неморални и људи ће их критиковати и избегавати. На пример, од свих људи се очекује да чувају чисту животну средину, да се понашају пристојно и без много буке, да не буду насилни да не повређују друге, да не узимају или уништавају ствари других људи или општа добра, да воле децу, да поштују друге људе у њиховом крају (велика зграда, махала, село, град околина или држава). То су, углавном, општољудске норме за мир, солидарност, међусобну сарадњу и поштовање свих људи.

Међутим, и свака породица има свој морал, специфичне норме владања, које су повезане са циљевима и вредностима чланова породице. У некој породици се више воду рачуна о образовању и култури и од свих се тражи да озбиљно уче. У већини породица сви су посвећени послу и заради, па се и од најмањих очекује да дају свој допринос.

Негде се наглашено штеди и стално се дају савети о чувању

ДОБРО ПОНАШАЊЕ

и не бацању. У неким породицама чланови су повученији и друже се углавном само између себе, а у другим сви имају много другова и стално имају некога у посети или они иду некеме у госте. Негде се хране богато, чак неумерено, а негде су вегетаријанци, једу само поврће и воће. Породични морал је нешто важно, млади се усмеравају владању најпре у породици, а основне норме које су научене у детињству остају урезане у карактеру и понашању личности. Ипак, и поред породичних различитости, које сачињавају етичко богатство човечанства, треба свакако да се следе и главне друштвене и општољудске моралне норме.

У породици се посебно очекује да буду одржаване моралне норме међусобног поштовања и љубав његових чланова.

Родитељи треба да пазе на своју децу и да им обезбеђују исхрану и чистоћу, да их подстичу на хигијену, да их науче основним нормама доброг владања, да им омогуће играње и бављење спортом, да их усмеравају на културу и да их припремају за учење. Када млади крену у школу, родитељи треба да прате њихове резултате и да им помажу ако је неопходно. Они ће говорити деци и о проблемима које имају, како би млади знали са каквим се мукама среће породица (а нема породице која нема никаквих тешкоћа - са здрављем, организацијом, парама. . .).

Деца треба да буду свесна да су чланови породице. Она треба да поштују родитеље, као и њихове родитеље (ако су живи), јер су их они родили и брину о њиховом животу и напредовању. И од деце се очекује да извршавају своје обавезе, јер сваки човек има своја задужења. Деца треба одржавају хигијену, своју и свог дома, да слушају родитеље и старије о важним стварима, да не кваре ствари у домаћинству, да чувају гардеробу, кревет и собу, да уче и да не чине зло другима. У ствари, млади треба да пазе шта раде, да раде добро оно што треба да учине и да се односе с љубављу према породици.

Добро понашање у породици значи правилно и правовремено извршавање породичних задатака, које имају и треба да извршавају сви чланови породице подједнако, према

узрасту и снази, али са подједнаком заинтересованошћу и међусобном посвећеношћу. У породици сви треба да буду пријатељи и да сарађују-то су основни принципи етике и доброг понашања у породици.

У ПОРОДИЦИ

ДОБРО ЈЕ АКО ДЕТЕ:

- Устаје рано и на време иде у школу,
- Умива се и редовно се купа,
- Гардреробу чува у реду,
- Слуша родитеље и старије рођаке
- Не лаже старије,
- Не узима новац без питања и дозволе и не троши безумно,
- Слаже се са браћом и сестрама,
- Помаже код куће и извршава задатке,
- Има разумевања за тешке проблеме у породици,
- чува имовину и пази да се не покваре ствари,
- Учи добро и напредује, и
- Сви су задовољни њим/њом.

ЛОШО ЈЕ АКО ДЕТЕ:

- Не устаје рано и на време не иде у школу,
- Не умива се и редовно се не купа,
- Кида, неуредно разбаца и губи гардеробу,
- Не слуша родитеље и старије рођаке,
- Лаже старије,
- Узима новац без питања и дозволе и троши безумно,
- Не слаже се са браћом и сестрама,
- Не помаже код куће и не извршава задатке,
- Нема разумевања за тешке проблем у породици,
- Не чува имовину и квари ствари,
- Не учи добро и не напредује, и
- Сви су незадовољни њим/њом.

УЧИ ВРЕДНО, А У ШКОЛИ БУДИ ДРУГ СА СВИМА!

Школа је једна од најкориснијих делатности коју је измислило човечанство. Свако дете треба да порасте, да научи многе ствари о животу, да се образује и да се опреми различитим знањима, да се формира као личност. Од рађања па до зрелости о томе треба да брину сви, и родитељи, и цела заједница. Када је раније било мање ставри да се научи, сви су учили од најспособнијег у групи или код куће или у заједници. Али, већ одавно је знање велико, па су створене школе, где деца уче све потребне ствари.

ДОБРО ПОНАШАЊЕ

То је данас толико проширено, да сва деца у свету од пете или шесте године полазе у школу и школују се најмање дестак година, а најчешће и 15 и 20 година, док не постану стручњаци (а затим уче без прекида и у току целог живота).

Због тога су школе велике заједнице. У њима има 1. 000 и 2. 000 деце, а обухваћене су све генерације из тог насеља или региона. Школа је други дом за децу, јер у њој проводе велики део дана, скоро целу седмицу и много месеци у години (осим када је распуст). Тамо се друже са вршњацима, заједно се развијају, постају другари и уче најважнија знања и вештине које ће им требати у животу и послу. Једна од тих важних ствари је и Етика, као наука о добром, о моралним вредностима које сваки човек треба да извршава и цени.

Будући да је учење веома важно за децу, од деце се очекује добро понашање у школи. Неки добри поступци су повезани са учењем, други за правилним владањем у школи, а трећи са односом са другим ученицима.

Школа је место где дете расте, где има шансу да се развије правилно и да научи многе ствари. Због тога свако дете треба да се труди да учи добро, важно је да искористи прилику за учење. Држава плаћа да се организује учење, ангажује учитеље и друге службе да учење буде успешно, а велике трошкове имају и родитељи. Задатак сваког детета је да се образује, да се труди колико се од њега/ње очекује, да учи (а то није превише и може да изврши свако дете). То ће деци помоћи да живе боље и да могу да се снађу у животу.

Треба рећи да се и средњим квалитетима може постићи успех ако се вредно ради, тада ће успех бити већи и од оне деце која имају таленте, а не труде се и не раде довољно.

Школа је као радно место за децу, а више постижу они

који су више заинтересовани, боље чују и улажу напор.

Такође је за свако дете важно да буде друг са осталом децом, према старијима да има поштовања, према деци из своје генерације да буде отворено и пријатељски настројено, а о мањима да брине. Између деце је важно да се подносе, да се не одбацују. Уствари, размислите, ако су неки богатији, зашто им завидите, и ви ћете учењем постати способни да зарађујете и да имате. Ако су нека деца сиромашнија, не одбацујте их, не понашајте се лоше према њима, она су људска бића и имају потребу за лепом речју и подршком, а можда ће вам се наћи када вам буде нужно. Са друговима другог пола се понашајте добро и пристojно, да бисте живели добро заједно, а са онима истог пола, бавите се спортом и будите повезани, да бисте помагали једни другима сада и у будућности.

Данас, када се сва деца школују, школе су као највеће и најбројније фирме. У њима има много различитости: свако дете има своје циљеве и амбиције, а свако има различитит карактер. То је тешко да се усогласи, али ипак сви треба да живимо и да растемо заједно и током низа година да научимо шта је неопходно и да будемо спремни за успешно наступање у животу. Због тога се у школи успостављају другарства, која настављају кроз цео живот, а пријатељи су толико блиски да почињу да се сматрају браћом и сестрама.

То, децо, значи да треба да се понашате оговарајуће узрасту и школи! Чувајте школу и имовину, поштујте учитеље! Учите и поштујте знање које је добит целог света, а људи желе да га поделе са вама и да вам га пренесу да га користите! Такође, не треба да им сметамо, већ да помажемо другима да уче, јер сва деца у школи имају исти циљ-да порасту у зреле личности, које ће моћи да раде добро и правилно да се понашају!

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

ОДГОВОРНОСТ -

Стање и разумевање личности у односу на своју (и општу) свест о задацима и свом положају као носилаоцу делатности: морална одговорност-свесност човека за своја дела и поступке.

ДОБРО
ПОНАШАЊЕ

У ШКОЛИ

ДЕТЕ ЈЕ ДОБРО АКО:

- Долази на време,
- Прирема се за часове,
- Концентрише се да учи успешно,
- Мирно је и слуша лекције,
- Извршава задатке,
- Одржава хигијену и ред у разреду,
- Поштује учитеље и другове,
- Чува књиге и прибор,
- Труди се да постигне успех,
- Не чини лоше ствари и не свађа се са другима,
- Бави се спортом,
- Учествује у свим активностима које га интересују, као и у оним његових другова, како би научио што више,
- Пази на школски прибор и не квари га,
- Не узима ништа без питања,
- Не завиди другима, већ се дружи,
- Помаже млађима, сиромашнијима, слабијима,
- Говори пристojно, не говори ружне речи и никада не псује,
- Не почиње да пуши, и
- Сви су задовољни њим/њом.

ДЕТЕ ЈЕ ЛОШО АКО:

- Не долази на време,
- Не прирема се за часове,
- Не концентрише се да учи,
- Није мирно је, не слуша лекције и смета осталима,
- Не извршава задатке,
- Не одржава хигијену и ред у разреду,
- Не поштује учитеље и другове,
- Не чува књиге и прибор,
- Не труди се да постигне успех,
- Чини лоше ствари и свађа се са другима,
- Не бави се спортом,
- Не учествује у свим активностима које га интересују (говорећи да га не интересују), као и у оним његових другова, избегава их и подсмева се активностима,
- Не пази на школски прибор и квари га,
- Узима предмете без питања, краде и новац,
- Завиди другима, не дружи се са осталом децом,
- Не помаже млађима, сиромашнијима, слабијима,
- Говори непристойно, говори ружне речи и псује,
- Почиње да пуши, и
- Нико није задовољан њим/њом.

**ЕТИЧКИ
РЕЧНИК**

школски кодекс - правила понашања у школи, у учионицама и између ученика и наставника

Колегијалност - етичке норме понашања међу наставницима (професорске колеге) и међу ученицима (ученичке колеге), као међусобно поштовање и сарадња једнаких у радном процесу

СВАКО ТРЕБА ДА ПАЗИ КАКО СЕ ПОНАША У ЈАВНОСТИ

Човек има две врсте живљења, мишљења и понашања – лично и јавно. Уствари, не треба да постоји разлика између онога што је у људској души и његовим моралним нормама и владању. Има људи код којих има разлика о томе како размишљају у себи и како се понашају јавно и према другим људима – њих називамо срамно хомо дуплекс (особе са дуплим, различитим особинама и поступцима, или, како се код нас каже, „Мисли и говори једно, а ради сасвим другачије „). Свакако, озбиљне и добре личности мисле добро и чине добро, а ако им се нешто не допада, они говоре другима да се не слажу и критикују их, не крију у себи сазнања, осећања и моралне оцене, не чине ништа иза нечијих леђа.

То показује колико је значење јавног понашања. Јавно значи оно што се види, што се чини пред очима других, не оно што мислим у себи или радим у кругу најближих, код куће, у најужој породици. Јавно је оно што се односи на више људи и о чему многи људи могу да дају сигурно свој суд. Јавно је свако говорење или деловање, осим оног које је затворено у мојој мисли или не радим то пред људима. Јавно није много важно само код оних који живе веома повучено, на планини или у некој дубокој шуми, који никада не излазе из куће и никада не срећу никога.

За све остале људе јавно је шире од личног и тајног, јер живе, деле, разговарају, раде са другим људима. Све такво је јавно. Због тога свако треба да мисли да су његово владање и речи изложени јавном и подложни оцени других (од јавности). Ништа не може заувек да се сакрије, све се види и све се сазнаје.

Свако, па и деца, морају да мисле како се понашају у јавности. На то треба да их упозоре родитељи од малих ногу, говорећи им: „Умиј се, видеће те прљавог! „, или „Пази шта радиш, да те не грде или да ти се

ДОБРО ПОНАШАЊЕ

не смеју! „, или „Буди добар, сви треба да те волимо. Ако си лош и чиниш нешто ружно, одбацићете, нико неће да се дружи са тобом! „, или „Молим те, поступај добро, ти си из угледне породице и пази на своју част! „итд.

(Подсетите се „драги млади, неког од таквих упозорења ваших родитеља и размислите зашто су вам то говорили.) У другим земљама ученици углавном имају јакне, џемпере или цела одела као школску униформу. Тамо им учитељи говоре: „ Молимо вас да се у јавности понашате пристојно, како доликује ученицима наше школе, да не кварите име школе! „ (И код нас, ако неко чини лоше ствари према другима, добија казну са искључењем.)

Јавност мора да се поштује, она је део људског живљења. Разуме се, то не значи да желим тајно да чиним нешто лоше, а пази ћу да ме неко не види и тада ћу то учинити. То значи- ако помислим лоше, поправићу се да не желим лоше ствари, нити да чиним зло да вређам некога или да чиним неку штету. Ноћу када нема никога, ни тада не чиним никакво лоше, јер сам сам сведок, а човек и његова савест су највеће судије његовог понашања.

Значи, не треба да се буде добар само код куће (можда из љубави према најближима или из страха од казне), а вани да се понашамо просто, да дивљамо и да вређамо и старе и младе (и ту ће нас стићи казна када нас сретне неко јачи и беснији, па ће нам се осветити за лоше владање). Не треба да се претварамо као змија, кријући намере, па када неко окреке леђа и оде, ми да чинимо зло. Не смемо да будемо ни као лисица, да се умиљкујемо, али мислећи како да учинимо нешто лоше. Морамо да будемо прави људи, који су пре свега и увек поштени, пристојни, сналажљиви, воле добро понашање код свакога, а највише се труде само да имају добро понашање, увек, а посебно у јавности.

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

ПРИСТОЈНОСТ-

Одговарајуће правилима доброг понашања, уздржаност у поступцима, углађеност; пристојан- онај који поступа ненаметљиво, коректно и префињено, ко „зна шта треба да учини „

У ЈАВНОСТИ, ВАН ДОМА И ПРЕД ДРУГИМА

ДОБРО ЈЕ АКО ЈЕ ДЕТЕ:

- Пристојно,
- чисто и уредно,
- Обучено одговарајуће месту и времену,
- Поздравља све,
- Љубазно према свима,
- Углавном има осмех на лицу,
- не разговара са непознатима и одбија да иде са њима далеко од куће и школе (јер може да настрада од педофила и криминалаца), већ одмах о томе информише најближу одраслу личност и моли да буде заштићено,
- Не чини ништа лоше,
- Не ломи грање и не уништава цвеће,
- Не јури животиње и не баца камење на њих,
- Помаже млађима и старијима, слабијима и сиромашнијима,
- Не прави велику буку и пази на ред и мир,
- Не свађа се нити се бије са друговима,
- Не прогони млађе и не тера их да чине лоше ствари,

- Не улизује се већима и јачима, посебно онима који чине нешто лоше,
- Када га упитају, одговара слободно и говори право, не крије своје име, већ се поноси њиме и казује га,
- Говори пристојно, не говори ружне речи и никада не псује,
- Не пуши и не пије, а другове саветује и они да не чине то
- Не узима новац од никога, а одмах враћа дугове, као и предмете које је позајмио,

- нељубазно је према некоме или према свима,
- нема осмех на лицу, стално је - намргођено и непријатељки настројено, разговара са непознатима и иде са њима далеко од куће и школе (иако може да настрада од педофила и криминалаца), и о томе не информише родитеље и наставнике,

- чини свакако зло,
- ломи грање и уништава цвеће,
- јури животиње и баца камење на њих,

- не помаже млађима и старијима, слабијима и сиромашнијима,
- прави велику буку и не пази на ред и мир,
- свађа и бије се са друговима,
- прогони млађе и тера их да чине лоше ствари,
- улизује се већима и јачима, посебно онима који чине нешто лоше,
- Када га упитају, не одговара слободно и не говори право, већ крије своје име, као да га се стиди

- Не говори пристојно, говори ружне речи и псује,
- Понекад пуши и пије, а другове саветује и да и они то
- узима новац од свакога, не враћа дугове, као и предмете које је позајмио,

ДОБРО ПОНАШАЊЕ

- Никако не узима дрогу, бежи с места где се говори да је има, а ако га неко нападне да узме дрогу, говори родитељима или наставнику о таквом лошем нападу, који води у болест и зло,и
- Сви су задовољни с њим/њом.

- размишља како да узме дрогу, не бежи с места где се говори да је има, а ако га неко нападне да узме дрогу, не говори родитељима или наставнику о таквом лошем нападу, који води у болест и зло,и
- Нико није задовољни с њим/њом.

БУДИТЕ КОРЕКТНИ И ПОШТЕНИ СА ДРУГОВИМА!

Човек не живи сам, има породицу, учи и ради са многима, око њега су свуда људи, где год да идесреће познате и непозанте. Један део тих људи му постају блиски, зближавају се ради сличних жеља и настојања, са њима дели посао и забаву, са њима разговара лако и често, ради заједничке послове, међусобно могу да кажу размишљања и подржавају се у реализовању намера. Они су другари, друже се, удружени заједничким проласком,растом и живљењем.

Друг значи једнак са другим. Другови се воле и поштују једнакост. Нема другарства ако је неко надређен и тера другог да слуша. Због тога, иако има другова различитог узраста и различитих професија или иду у различите школе, најчешће су другови из исте генерације, живе близу, уче заједно и сличних су циљева. Ако су различити, они се допуњују- ако је неко јачи, брани слабијег; ако неко зна или сазна нешто ново, дели то са другим друговима. Другарство је нешто лепо и људи желе да имају другове. И срећни су ако је другарство искрено и пријатно.

Другарство је често и има веома добре карактеристике, а значи блиско повезивање људи у животу, послу и у забави, оно представља много етичких захтева пред свим члановима. Прво, немојте да се прикривате за другарство, да покушавате да постанете друг са неким ко вам се не допада. Такво другарство неће успети, јер је пријатељска веза једна врста љубави, права љубав. Ако нисте друг са неким, са њим можете да будете у коректним односима, да се поздравите, да разговарате о послу и нечему другом, да размењујете књиге и слично, али не морате да будете

блиски у души. Са онима са којима сте блиски, односи су другачији, веселији, разговарате о личним тежњама и изазовима и помажете да их реализујете. Тада често помишљате на друга, планирате с њим да проведете време или да урадите нешто заједно, ако имате нешто лепо (чоколада или карте за спорстко такмичење) желите да поделите лепоте и очекујете и друг тако да размишља и да поступа са вама.

За другове је најважније да имају чисте односе. Не успева другарство у коме се људи не понашају коректно, фер, пристојно и без поштовања. Друг се не подбија са другом, да би га увредио и наљутио. Прави друг инсистира све да деле и муку и задовољство. Добар друг брани и не повређује свог друга. И увек га поштује, па се остали другови љуте што истиче свог друга, а друге не толико. Али, таква је љубав.

Другарство је веома поштен однос. И лоши људи пазе да не учине зло свом другу (иако се то тешко одржава, јер

зли не могу да се зауставе да не буду зли). Још у Антици су указивали да се у другарству човек труди да буде бољи, да буде вољен од свог друга. Због тога су истицали другарство као напор људи да постану бољи заједно са својим другом. Друг никада не лаже свог друга, а овај се не љути ако му друг говори истину. У новцу, они углавно деле све, али другови међусобно никада не варају, јер то значи издаја и искоришћавање, а друг не воли да то чини свом

блиском.

И још је важно да мушкарци имају женске, а женски мушке другаре. Тако не само да се упознају полови, већ се међусобно уједињују да буду заједно до краја живота, када ће једни другима често бити потребни. То омогућава другарство још од малих ногу.

МУШКАРЦИ И ЖЕНЕ ТРЕБА ДА БУДУ ПРИЈАТЕЉИ

Човек постоји у два облика, као женска и као мушка личност. У природи свака врста има два пола и свако живо биће на свету је полно одрђено. Двојина је судбина сваког бића. Због тога ниједно живо биће не живи у једнини, свако је део једног пара.

Тако су свака девојчица и сваки дечак само једна страна блискости двају бића различитог пола. Сваки човек има мајку и оца, који су га/је родили. И родитељи су рођени од мајке и оца. Нигде нема постојања без те везе двају бића женског и мушког пола. Тако је одређено у природи.

Живота нема и без јединства, сарадње и пријатељства између жена и мушкараца. И деца су уједињена како девојчице и дечаки, другови и другарице у једном разреду и у свом друштву. Како би било једнозначно, празно и тужно када би у целом свету били само дечаки или само девојчице? !

Будућност сваког од нас је да буде заједно са друговима и ближњима и свог и супротног пола. Женске треба да буду блиске са мушкарцима, а мушкарци са женскама. Цео живот нас прати тај природни савез мушкараца и жена.

Разуме се, и дечаки и девојчице треба да буду свесни и поносни на своју природу, али и да разумеју суштину других. Сви треба да мислимо о будућности и обавезама које извршавамо заједно. Морамо да будемо добри и да се понашамо позитивно. Треба да се радујемо животу и да поступамо добро да би сачували живот у сваком облику, као биљке, животиње, људска бића, као вода, земља и клима.

Женска бића треба посебно да буду разумна - оне треба да дарују нови живот. Али, оне то не могу да учине без мушкараца. Због тога и једни и други морају да воде рачуна и да брину о животу и свом постојању, да порасту, да се развију добро, да чувају здравље, да постану добри стручњаци који ће чинити добра дела и унапређивати живот, да се друже са својим вршњацима, рођацима, суседима и колегама, да воле ближње, јер су сви људи на свету, исти као они.

И девојчице и дечаки имају велике обавезе у школи и код куће. И имаће још веће како расту. То намеће свет и живот, али они ће се трудити да се припреме како би знали да извршавају. Неће се плашити пред тешкоћама живота, јер свака тешкоћа може бити савладана - сада у школи, као и оне у ближој и даљој будућности. Они су храбри и уче како да се супроставе тешкоћама. За то није неопходно посебно јуначење. Потребна је само озбиљност, решеност и издржљивост, ако се јави задатак или проблем. И ако треба, да се сарађује, као и да се потражи и да помоћ. И обавезно на лицу треба имати осмех, јер то крепи дух и морал и тада може да се издржи све.

Али, једно од најбитнијих правила је мушкарци и жене да буду пријатељи и међусобно да се поштују. Само тако ће моћи да разумеју оне који су различити од њих, а који су им најближи. Само пријатељство између жена и мушкараца јача другарство, људскост и љубав, као најлепша осећања и најбоља етика.

ЧОВЕК ЈЕ ЧОВЕК ПО ДУШИ, А НЕ ПО ПАНТАЛОНАМА.

хрватски педагог Анђун Радиќ

ДЕВОЈЧИЦЕ ТРЕБА

- + Да воле и поштују своје мушке другове!
- + Да се не боје да се такмиче са мушкарцима!
- + Да помажу својим друговима и свим мушкарцима!

ДЕЧАЦИ ТРЕБА

- + Да воле и поштују своје женске другарице!
- + Да се не боје да се такмиче са девојчицама!
- + Да помажу својим другарицама и свим женским бићима!

ДЕВОЈЧИЦЕ НЕ ТРЕБА

- Да избегавају своје мушке другове!
- Да говоре лоше о мушкарцима!
- Да не помажу мушкарцима, да се боје њих!

ДЕЧАЦИ НЕ ТРЕБА

- Да избегавају своје женске другове!
- Да говоре лоше о женама!
- Да не помажу женама, да се држе по страни од њих!

У ОДНОСИМА СА ДРУГОВИМА

ДОБРО ЈЕ АКО ЈЕ ДЕТЕ:

- Дружи са онима које воли,
- Љубазно је према друговима,
- Познаје породице другова и њихове друге другове (из другог насеља) и поздравља се са њима,
- Ако гледа да је неко сам и нема друга, прилази му и нуди му помоћ,
- Не избегава друга, већ се редовно среће с њим,
- Не бира друга по богатству, већ према моралу и добрим особинама,
- Дели с друговима своје идеје, са другом гради добре, позитивне жеље,

А ЛОШО ЈЕ АКО ЈЕ ДЕТЕ:

- Дружи са онима које не воли, а прикрива своје друге интересе за таквим повезивањем,
- Није љубазно према друговима,
- Не познаје породице другова и њихове друге другове (из другог насеља) и не поздравља се са њима,
- Ако види да је неко сам и нема друга, не прилази му, не разговара и не нуди му помоћ,
- избегава друга, бежи да се не сретне с њим,
- бира друга по богатству, а не према моралу и добрим особинама,
- не дели с друговима своје идеје, са другом не гради добре, позитивне жеље,

ДОБРО ПОНАШАЊЕ

- Говори другу своје проблем и саслушава његове и помаже му,

- Никада не вара друга,

- Увек је на страни друга,

Ако друг учини нешто лоше, указује му да се поправи,

- Увек је поштен у односима с другом,

Не свађа се нити се бије са друговима (какви би то другови били? !),

- Не пуши и не пије са друговима, већ их саветује да и они не чине такве лоше ствари,

- Ако неко од другова узима дрогу, прекорева га због тога и прекида другарство, јер је дрога заразна болест и свако ко се врти око ње може да настрада, и

- Другови су задовољни с њим/њом.

- Дружи са онима које не воли, а прикрива своје друге интересе за таквим повезивањем,

- Није љубазно према друговима,

- Не познаје породице другова и њихове друге другове (из другог насеља) и не поздравља се са њима,

- Ако види да је неко сам и нема друга, не прилази му,

- не разговара и не нуди му помоћ,

- избегава друга, бежи да се не сретне с њим,

- бира друга по богатству, а не према моралу и добрим особинама,

- не дели с друговима своје идеје, са

- другом не гради добре, позитивне жеље,

БРИНИТЕ И СЕБИ И ДРУГИМА ПОМАЖИТЕ!

Како знате да добро поступате? ! Можете да мислите и да вам изгледа да је ваше понашање добро, а ви, уствари, не поступате добро. Мера понашања је најпре у вама, али и други људи вас оцењују какви сте и како се понашате.

Постоје различите могућности да проверите дали се добро понашате. Прво, треба да познајете и да следите велике моралне норме, као Десет Божјих заповести, у којима се говори шта је најважније да се чини и забрањује се оно што никако не сме да чини (да се убија, да се лаже и краде, да се вара најближи, да се завиди и да се жели и узима оно што припада другоме). Постоји ред таквих заповести, које, ако их човек слуша, поступа добро. Такав је етички императив свети Климента Охридског: Склањај се од зла и чини добро! Он нас подучава да избегавамо зло и да не мислимо другима зло, а такође да увек чинимо добро. Добро је, када вас више пута упозоравају да нешто не чините добро, да размислите и да се поправите.

Постоји једна савремена мера која може да вам се нађе када нисте сигурни како треба да поступите;она гласи:Никада никога не повређуј, увек помогни! Оно што сте наумили да чините или сте учинили, проверите по овој етичкој мери, видећете дали сте се правилно оријентисали. Ако не повређујете никога (па ни себе), добро је, то можете да радите. Такође, ако помажете некоме, то треба да чините. Међутим, ако вашим поступцима повредите некога, или себе,то уопште не треба да радите, а ако сте урадили такво нешто, треба да се извините или да кажете да такво нешто нећете поновити. Такође, ако не помажете, а некоме је потребна ваша помоћ, тада нисте наумили добро, већ треба да се измените и боље да се понашате, помажући ономе коме је потребна помоћ.

Проверите ово замишљајући све људе које познајете или неке које сте случајно срели. Како би поступили? Као дивљак, наносећи зло или чинећи насиље - или као добро васпитано дете, не повређујући никога и помажући. Да је ово веома важно можете да сагледате када упоредите своје понашање према онима који су болесни или страдају од

неког недостатка, слепи су или слабо виде, глуви су, глувоними, без руке или ноге или са повређеним органима, са грбом, или са повређеним чулима или мозгом. Дали ћете се подсмевати са хендикепиранима, или ћете их волети као све људе? Дали ћете им подметнути ногу или ћете им помоћи да се снађу у простору? Ако треба,дали ћете им помоћи да учине нешто, да се напију воде, или ћете их

одвести код куће, или нешто слично добро за њих- или ћете побећи и са стране им се смејати јер су болесни и не могу да виде, да буду брзи и да ураде нешто као ви?

Раније су се људи подсмевали хендикепиранима (они који имају неки недостатак- али таквих је, запамтите, десет посто од свих људи). Данас влада хуманизам, који укључује позитивно понашање према инвалидима- уствари, као и према свим људима. Треба имати љубави и поштовања за сва жива бића.

Због тога и чувамо Природу, не ломимо гране дрвећу, не малтретирамо животиње, а развијамо и помоћ за

**ДОБРО
ПОНАШАЊЕ**

инвалиде, за старе, за болесну децу, за сиромашне, за оне који страдају у земљотресима, од поплава, од зараза. Основно начело нове етике је да се не повређује нико и да се свакоме чини добро, да се помаже свакоме. Због тога деца треба најпре да науче да буду пажљиви, да брину о свима, па и за себе и да се увек понашају добро, јер је то прави моралан избор сваког доброг човека.

У ОДНОСИМА СА ДРУГИМ ЉУДИМА

ДОБРО ЈЕ АКО ЈЕ ДЕТЕ:

- Зна да не сме да повређује никога и да пази како се понаша, жели да помаже свакоме и труди се да помаже,
- Брине о свим живим бићима и не повређује их,
- Воли и чува природу,
- Пази на биљке и не ломи грање дрвећу,
- Брине о животињама и не чини насиље на њима,
- Поштује све људе и ничим их не повређује,
- Разуме да инвалиди страдају и не жели ничим допунски да их повреди, жели да помогне инвалидима и помаже ако може,
- Ако неки друг чини нешто лоше инвалидима или не жели да им помогне, говори му да то није лепо и да смо сви људи, који треба да помажемо једни другима (јер,ако инвалиди не могу да помогну нама, неко старарији и способнији ће нам помоћи),

ЛОШО ЈЕ АКО ЈЕ ДЕТЕ:

- Не жели да зна да не сме да повређује никога и не пази на друге и повређује их,
- Не жели да помаже никоме,
- Не брине о свим живим бићима и повређује их,
- Не воли и не чува природу,
- Не пази на биљке и ломи грање дрвећу,
- Прави насиље животињама,
- Не поштује људе и нечим их повређује,
- Не разуме да инвалиди страдају (одбаца да је то важно) и не жели допунски да их повреди,
- Не жели да помогне инвалидима,
- Ако неки друг чини нешто лоше инвалидима или не жели да им помогне, хвали га и каже да је тако . . лепо ,, и да је глупост да смо сви људи,који треба да помажемо (уствари, каже, инвалиди не могу да помогну нама, а не треба да чекамо да неко нама помогне),

- Понаша се као прави човек- са лепим осећањима, са позитивним мислима и правилним поступањем, и
- Сви мисле да је дете добро васпитано, не повређује никога, свакоме помаже и поступа правилно.

- Не понаша се као прави човек, нема лепа осећања, развија негативне мисли са жељом некога да повреди и превари и не поступа правилно, и
- Сви мисле да дете није добро васпитано, повређује свакога, не помаже никоме и поступа неправилно.

БОНТОН МЛАДИХ

Сви људи треба добро да се понашају. То се тражи и од младих и од старих. И најмања деца се упозоравају шта смеју да раде, да перу руке пре јела, да не претерују у скакању, да пазе да не сломе нешто, да се уздржавају када су у гостима, да говоре „Молим „ и „Хвала „. Циљ је да сви људи кажу за дете да је „добро васпитано „.

Када крену у школу, од деце се тражи и очекује да буду мирни на часу, да слушају наставнике, на време да израђују домаће задатке, да буду достојни ученици у својој школи. Тада деца почињу да се друже са више вршњака, да иду и код њих кући, да се играју са друговима вани, заједно са пријатељима да посећују биоскоп, спортске или интернет клубов. То значи да треба и сами да пазе шта раде и да поступају добро, без надзора родитеља.

Неко мисли да код куће не сме да ради шта хоће, јер га тамо надгледају родитељи или баба- а вани је сам и може да дивља. То није тачно. Људи су одредили какво треба да буде владање на различитим местима и испред различитих људи. То се назива етикеција и бонтон, што значи правилно понашање. Неки поступци се очекују од свакога у одговарајуће време, на сваком месту и у различитим ситуацијама. Ко не поступа тако, сматра се невоспитаним, необразованим, неизграђеним, оцењују да не зна какво је правилно владање и због тога се подсмевају са њим/њом и избегавају га/је.

Постоје различита правила бонтона, која деца треба да знају и поштују.

ГЛАВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ

БОНТОН-

Тачна (формална) правила понашања, обраћање, облачење, о начину разговарања у различитим приликама, на одговарајућим местима и према различитим људима (слично етикеција)

ДОБРО
ПОНАШАЊЕ

ШТА И КАКО ЈЕ ДОБРО ПРЕМА БОНТОНУ ЗА ДЕЦУ

Бонтон за децу, и мушку и женску, је низ поступака који се тражи од деце да чине. Ако поступају како се тражи, тада се сматрају васпитаним, ако поступају супротно, сматрају их невоспитаним, да „не знају бонтон „.

Дете треба да се умије и среди ујутру и увек пре него изађе-иначе ће га сматрати неуредним и избегаваће га.

Дете не треба да иде прљаво, са поцепаном гардеробом и чарапама, јер све може да се опера и закрпи-иначе, ће показивати на њега и смејаћ е му се.

Дете треба да говори пристојно, без повишеног тона, да се не свађа, да не заповеда (као да је командант!)- ако чини супротно нико неће хтети да се дружи с њим.

Дете треба да једе смирено, мање залагаје, ножем и виљушком, без намерног балављења и искривљеног жвакања - или ће га називати непристојно, неће га узети у друштво и неће га звати на забаве с храном.

Дете треба да употребљава речи пристојности: Молим, када жели нешто да пита или када тражи нешто; Изволи-Изволите, када нешто даје; Хвала, када му нешто дају или му учине услугу; Опрости-Опростите, када се извињава за нешто што је учинило, а није добро или када тражи да га саслушају- ако не чини тако сматраће га невоспитаним.

Дете не треба да говори ружне речи и псовке- ако чини другачије бежаће од њега, сматраће га простим и неће имати добре другове (имаће само такве као што је оно- да заједно говоре лоше ствари).

Дете треба да пази да се понаша правилно, да не буде насилно, да не гура друге, да се не хвали и да не буде надмено-иначе га неће волети и говориће да је невоспитано.

Дете треба да пази да се понаша правилно, да не буде насилно, да не гура друге, да се не хвали и да не буде надмено-иначе га неће волети и говориће да је невоспитано.

Дете не треба да гура прст у нос, оловку у уво, не треба да се чеша испод кошуље-иначе ће му се сви подсмевати.

Дете не шара по књигама, оне треба да буду уредне, јер су огледало ученика, а такође не треба да упропаштава књиге и свеске других- ако тако чини неће га волети и казниће такво лоше владање.

Дете у аутобусу одступа место старијима и не измишља приче како је много болесно и сви треба да га сажалевају и да му уступе место- јер ће му се чудити и смејати, оцењиваће га као лоше дете и испраћаће га ружним речима.

Дете у биоскопу не виче када угасе светло, јер је сад каобајаги време за показивање непристојности (никада није време за то)- ако се понаша непристојно, избациће га вани.

Дете не загледа у туђе фајлове и никоме се не подсмева преко Интернета- ако ради другачије, неће га звати да заједно гледају нешто, нити ће му показивати шта су нашли, а освета за неукусне шале на Интернету може да буде лоша, то дете ће постати предмет подсмевања.

Дете не треба да пушта косу да крије лице и очи (може да поквари вид), већ и дечаца и девојчице који имају дугу косу треба редовно да је перу и да је сакупљају гумицом или шналицама-ко није уредан и чист, сви га избегавају или оговарају.

Дете које је у гостима горе него код куће, а код куће није тако лоше, нити упропаштава предмете и распложење осталих својим скакањем и лошим владањем-иначе га неће позивати, и неће га водити у госте нити га пуштати код других.

Дете на спортским такмичењима не чини фауле и не воли да лаже за учињено, већ се понаша фер- ако је грубо и вара, биће извиждано, евентуално ће га одмах изјурити, а други пут га неће позвати у игру.

Дете не враћа позајмљене књиге, филмове и игре на време, и после обећаног периода-јер ако их не враћа, сматраће га лоповом и неће га звати у госте и неће му позајмљивати ништа.

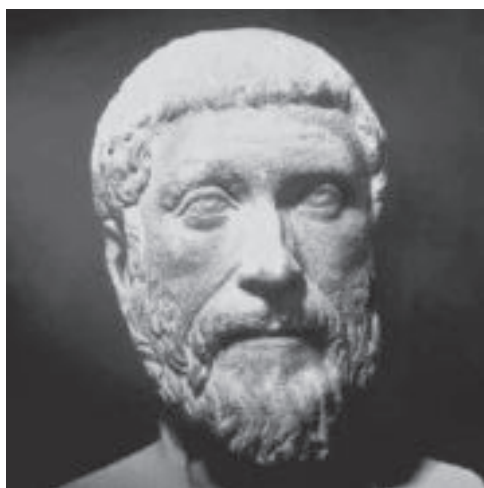
ДОБРО
ПОНАШАЊЕ

Постоје многа друга правила бонтона - сва треба знати и дете
треба да их поштује. Опште правило је:

**ЧИНИ САМО ОНО ШТО МИСЛИШ ДА И ДРУГИ ТРЕБА
ТЕБИ ДА ЧИНЕ!**

Тако се бонтон повезује са општом етиком.

НАЈБОЉА ЈЕ НАМЕРА!

Чувени математичар Питагора написао је најчувенију етичку творевину за младе-**ЗЛАТНИ ЕТИЧКИ СТИХОВИ**, поема коју уче младе генерације од Антике до данас:

Размисли пре него почнеш, да не учиниш глупост-
човеку је својствено да ради и говори лудо.
Чини оно што те касније неће мучити!

Не запостављај телесно здравље-
У храни, пићу и вежбању буди умерен.
Мера је оно што ти неће створити муку.
Навикни се да живиш чист, миран и живот с врлином!
Пази да не чиниш оно што човеку халапљивост буди!
Не троши без потребе,
И не буди шкрт- у свему је најбоља мера. . .

Не дозволи да се сан спусти на твоје нежне очи-
Пре него направиш преглед дана који измиче:
Где сам погрешао? Шта сам учинио? Шта сам пропустио?
Ако си учинио зло, прекори се; ако си учинио радост, радуј се!
У томе вежбај све, то чини и ка томе стреми:
Такав ће те пут извести на пут божанствене врлине.

ПИТАЊА ЗА ОБНАВЉАЊЕ

Дали се о питањима етике само дискутује или се очекује, када човек открије праве вредности и норме, он/она да их извршава?

Како се оцењује понашање у коме се са великом жељом и стално чини добро?

Дали добро понашање има примену у различитим областима живота и у различитим односима између људи?

Шта је породица за човека? Шта се ради у породици? Какви треба да буду односи између чланова породице?

Опишите укратко један дан у породици и шта треба да раде њени чланови да свима буде добро. Дали постоје правила понашања у вашој школи? Опишите кодекс понашања у вашем разреду и у вашој школи?

Који су основни морални задаци ученика за понашање у школи?

Шта значи добро понашање између другова?

Како треба да се понашају међусобно мушки и женски саученици?

Дали другови треба да повређују моралне норме или треба заједно да се труде да буду што бољи?

Опишите шта значи употреба алкохола и пушење за децу - ученике у основној школи.

Опишите дали деца- ученици у основној школи треба да узимају дрогу.

Коме треба да кажу ако их неко тера да се дрогирају?

Које су основне норме понашања у јавности?

Дали у јавности смете да будете некултурнији него код куће?

Дали код куће смете да чините свакакве ствари, јер сте заштићени зидовима (други људи вас не виде)?

Како треба да се понашате према инвалидима? Дали они заслужују пажљиво морално понашање према њима?

Шта значи бонтон?

Дали поступање према бонтону показује да не водите бригу о понашању или да сте невоспитани?

Ако неко не поступа по бонтону, како реагујете- грдите га или избегавате његово присуство?

Опишите коју од изложених норми бонтона ви посебно цените и извршавате ?

Која је Питагорина основна етичка идеја у Златним стиховима?

Дали је корисно да читате и познајете Питагорине Златне стихове?

СОДРЖИНА

I. ШТА ЈЕ ЕТИКА	3
1. Шта је етиката	4
2. Морал	7
3. Значај морала	10
4. Свети Климент Охридски - наш морални учитељ	15
5. Етички текстови и Питања за обнављање	17
II. УНИВЕРЗАЛНЕ ЕТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ	19
6. Етиката у свету	20
7. Поштење је навећа врлина	23
8. Увек говори истину!	25
9. Правдност је сила једнаких	28
10. Родољубље брани земљу и народ	30
11. Данашња етика	33
12. Универзална етика	37
13. Етички текстови и Питања за обнављање	39
III. ДОБРО ПОНАШАЊЕ	42
14. Добро понашање	42
15. У породици сви треба да се воле, поштују и помажу	46
16. Учи вредно, а у школи буди друг са свима!	49
17. Свако треба да пази како се понаша у јавности	53
18. Будите коректни и поштени са друговима!	56
19. Брините и себи и другима помажите!	60
20. Бонтон младих	63
21. Етички текстови и ПрашПитања за обнављање	66